

በዐዋጅ ፡ የወጣ ፡ ሕግ ፡ ትርጉም ፡ (ፍች) በኢትዮጵያ * ፡

ከፕሮፌሰር ፡ ጆርጅ ፡ ክሸፍኖቪች ፡

በቀዳማዊ ፡ ኅይለ ፡ ሥላሴ ፡ ዩኒቨርሲቲ ፡ የሕግ ፡ ክፍል ።

፩ ፡ መግቢያ ።

የዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ዐላማ ፡ አንደኛ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የሕግን ፡ ጠቅላላ መገኘት መሪያ ፡ ደረጃ ፡ አተረጎጥም ፡ ችግሮችን ፡ ላንባቢዎቹ ፡ ለማስተዋወቅ ፤ ሹለተኛም ፡ ከኢትዮጵያዊው ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ጽሑፎች ፡ የውሎችን ፡ አነሳስ ፡ (አቋም) ከሚዳኙት ፡ ሕጎች ፡ ተለይተውና ፡ ጉልተው ፡ የሚወጡን ፡ አንዳንድ ፡ ሕጋዊ ፡ ፍች ፡ ደንቦችን ፡ ለማመንጨት ፡ ነው ።

ቀላልና ፡ ቀጥ ፡ ወዳሉት ፡ አነጋገሮች ፡ ሲወርድ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ አፈታት ፡ ጣጣ ፡ ሹለት ፡ መሠረታዊ ፡ ጥያቄዎችን ፡ ያስከትላል ፤- አንደኛው ፡ ሕጎችን ፡ ማን ፡ ይተርጉም ? ሲኾን ፤ ሹለተኛው ፡ ሕጎችን ፡ እንዴት ፡ አድርጎ ፡ ይተረጎማል ? ነው ። እንግዲህ ፡ በዚህ ፡ ቅደም-ተከተል ፡ መልክ ፡ እንተቻለን ።

፪ ፡ ሕጎችን ፡ ማን ፡ ያፍታል ፡ (ይተርጉም) ?

“በተራው ፡ ኑሮ ፡ ሊገባኸ ፡ የማይችለውን ፡ እንደ ፡ ሲናገርኸ ፡ ምን ፡ ማለት ፡ መፈለጉን ፡ በበለጥ ፡ አፍታቶና ፡ አብራርቶ ፡ እንዲያስረዳኸ ፡ ትጠይቀዋለኸ ። በታወጁ ፡ ሕጎች ፡ [በጠቅላላው ፡ ሕጎች] ላይ ፡ ... ይህን ፡ ለማድረግ ፡ አይቻልም ።”¹

ታዲያ ፡ ጥቂት ፡ በሚያጠግብ ፡ መልክ ፡ እንኳ ፡ ቢኾን ፡ ሕጎችን ፡ እንዲያስረዳን ፡ ፈታችንን ፡ ወደ ፡ ማን ፡ እንመልስ ? ምሁሩ ፡ ዳኛው ፡ ወይም ፡ በተለየ ፡ ሕጋዊው ፡ (ሌጂስላቲቭ) ፤- (1) በአብነታዊ ፡ ትምህርት ፡ (ዶክትሪናል) ፡ ፍችአቸው ፡ ምሁራን ፡

* በዚህ ፡ ጽሑፍ ፡ ውስጥ ፡ ከየገጹ ፡ ግርጌ ፡ በሚታተተው ፡ የሚያገለግሉ ፡ ሕጽራታሎች ፡ የሚከተሉት ፡ ናቸው ፡-

ፕላንዮል — ከፕላንዮል ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ላይ ፡ የተዘጋጀው ፡ ሥነ ፡ ጽሑፍ ፡ ፲፪ኛው ፡ እትም ፡ በሉዚያና ፡ መንግሥት ፡ (ግዛት) ሕግ ፡ ኢንስቲትዩት ፡ የተተረጎመው ፡ (1959) ፡ ሹሎም ፡ ፩ ፡ ፩ ፡ ቀ፡ 199-225 ።

ዊሊያምስ—ክጅ. ዊሊያምስ ፡ ሕጉን ፡ መግር ፡ ፩ኛው ፡ እትም ፡ ሉንዶን ፡ 1954 ፡ ምዕራፍ ፡ ፪ ። ክሸፍኖቪች ፡ ፩—ክጅ. ክሸፍኖቪች ፡ «የኢትዮጵያ ፡ ጥናቶች ፡ መጽሔት ፡ (ጆርናል)» ፡ ቀ፡ ፩ ፡ “የሕግ ፡ ወደ ፡ ልማድ ፡ ዐዲስ ፡ አቀራረብ ።”

ክሸፍኖቪች ፡ ፪—ክጅ. ክሸፍኖቪች ፡ ያው ፡ «የኢትዮጵያ ፡ ሕጋዊ ፡ ትምህርት» ።

ማላባቢያ ፡- በአራት ፡ ግለዘን ፡ ቅንፎች ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ እኛው ፡ የከተሳኛቸውን ፡ የሚያሳዩ ፡ ናቸው ።

¹ ዊሊያምስ ፡ ገጽ ፡ 87 ።

ሊያግባቡን ፡ የሚጣጣሩ ፡ ብቻ ፡ ናቸው ፤ (2) ዳኝነታዊ ፡ (ፍርዳዊ) ትርጉምም ፡ ሕጋዊ ፡ ሥልጣን ፡ የሚኖረው ፡ በሚመለከተው ፡ በቀረበለት ፡ ነገር ፡ ላይ ፡ ኹኖ ፡ ነገሩ ፡ “የተቋረጠ ፡” (የተወሰነ) ፡ ማለት ፡ ልማዳዊ ፡ የኾነ ፡ እንደኾነ ፡ እጅግ ፡ ቢያንስ ፡ ወደ ፊት ፡ በሚቀርቡ ፡ ተመሳሳይ ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ነባር ፡ ሥልጣን ፡ ይኖረዋል ፤ (3) ሕጉ ጋዊ ፡ (ከፓርላማ ፡ ነቅቶ ፡ የታወጀ) ፍች ፡ ከተገኘ ፡ በርግጡ ፡ በማናቸውም ፡ ነገሮች ፡ ላይ ፡ ኹሉ ፡ ምሉ ፡ ሕጋዊ ፡ ሥልጣን ፡ አለው ። እንግዲህ ፡ አብነታዊውን ፡ ዳኝነታዊውንና ፡ ሕጉጋዊውን ፡ ዘይቤ ፡ ተራ ፡ በተራ ፡ እንነጋገርባቸዋለን ።

1. አብነታዊ ፡ (መርሐዊ) ፡ ትምህርት ፡ ትርጉም ።

አብነታዊ ፡ (በትምህርት ፡ የሚሸጋገር) ትርጉም ፡ “በመጻሕፍት ፡ በመጽሔቶች ፡ በትምህርት ፡ ቤት ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡”² የሚደረገው ፡ ነው ። አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ እንደ ዚህ ፡ ያለው ፡ የሚከናወነው ፡ የሕግ ፡ ምሁራን ፡ በሕግ ፡ ላይ ፡ ጉባኤ ፡ በሚዘረጉበት ፡ (በሚያስተምሩበት) ወይም ፡ ሕጋዊ ፡ ጽሑፍ ፡ አንቀጾችን ፡ ወይም ፡ የመማሪያ ፡ መጻሕፍትን ፡ በሚጥፋበትና ፡ በሚያዘጋጁበት ፡ ጊዜ ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ የሕግ ፡ ጉባኤዎች ፡ የነገን ፡ ጠበቆች ፡ የሚቀርጹና ፡ የሚያንጹ ፡ ናቸው ። ከዚህ ፡ ሌላ ፡ ከዚያው ፡ ውስጥ ፡ የነቁት ፡ (የተነሡት) አብነታዊ ፡ ፍችዎች ፡ “በፍርድ ፡ ቤት ፡ ውሳኔዎች ፡ ላይ ፡ ተጽዕኖቸውን ፡ ከማስማት ፡ በስተቀር ፡ ሌላ ፡ ጥቅም ፡ የላቸውም”³ ። ይህም ፡ በይበልጥ ፡ ከልሙ ፡ ሊደርስ ፡ የሚችለው ፡ በሕጎችና ፡ በፍርዳዊ ፡ አስተያየቶች ፡ ላይ ፡ አስተያየትን ፡ በመግለጽ ፡ ተመሳሳይና ፡ ተመጣጣኝ ፡ ነገሮችን ፡ የሚያስከትሉ ፡ የሕግ ፡ ጭብጦችን ፡ (ይዘቶችን) በመሰብሰብ ፡ እና ፡ ከተገኙም ፡ ከዳኞች ፡ ውሳኔዎች ፡ ውስጥ ፡ ሊነቁ ፡ የሚችሉ ፡ ተቃራኒ ፡ ሐሳቦችን ፡ አትቶ ፡ በማስታወቅ ፡ ነው ። የኢትዮጵያ ፡ የዳኝነት ፡ ነገሮች ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ (በጋዜጣ) ፡ በተች ፡ መግለጫ ፡ የማይነገሩ ፡ ስለኾነ ፡ ለጊዜው ፡ በዚህ ፡ መልክ ፡ ለመነጋገር ፡ ገና ፡ አይቻልም ። በውጭ ፡ አገር ፡ የምሁራን ፡ አስተያየት ፡ መግለጫዎች ፡ ተጽዕኖ ፡ እጅግ ፡ በጣም ፡ ጠንካራ ፡ የሚኾነው ፡ አስተያየታቸው ፡ ተባብሮ ፡ አንድ ፡ ድምፅ ፡ (ኩሙኒስ ፡ አፒሪዮ ፡ ዶክትራትም ፡ የሊቃውንት ፡ የአንድነት ፡ አስተያየት) በኾነ ፡ ጊዜ ፡ ስለኾነ ፡ ይኸውም ፡ እንደ ፡ “አብነታዊ ፡ ልምድ” ይቁጠራል ።

2. ፍርዳዊ ፡ (ዳኝነታዊ) ፡ ትርጉም ፡ (ዘይቤ) ።

“ፍርዳዊ ፡ ዘይቤ ፡ ማለት ፡ ነገርን ፡ ለመወሰን ፡ ሲባል ፡ ከፊቱ ፡ አቅርበው ፡ ትርጉሙን ፡ በሚከራከሩበት ፡ ሕግ ፡ ላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ከግብር ፡ ላይ ፡ ከሚያውለው ፡ (ውሳኔ)”⁴ የሚወጣው ፡ ነው ። እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ዘይቤዎች ፡ በተፃራሪ ፡ ሥነ ፡ ሥርዐቶች ፡ መልክ ፡ ከአስተዳደራዊ ፡ አካል ፡ ሲፈልቁ ፡ ደኝነታዊ-አከል ፡ ተብለው ፡ ይጠራሉ ።

ብዙ ፡ ፍርዶች ፡ ዘይቤዎችን ፡ አያስከትሉም ፡ የሚያስከትሉት ፡ ቀጥ ፡ ያለውን ፡ ተራ ፡ የሕግ ፡ ከሥራ ፡ ላይ ፡ መዋሎችን ፡ ብቻ ፡ ነው ። በሚከራከሩባቸው ፡ ህልዎች ፡ ላይ ፡ የሚፈጸመው ፡ የሕግ ፡ ትርጉም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ አያጣላም ። በንደዚህ ፡ ያለው ፡ ላይ ፡ የሚረታው ፡ ህልዎቹን ፡ (እውነትን) ለማረጋገጥ ፡ የሚችለው ፡ ነው ። በዕርግጠኛ ፡ ነገሮች ፡ (ህልዎች) ላይ ፡ ያለው ፡ ምስክርነት ፡ አመዛዘን ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንደመሰለው ፡

2. ፕላኒዮል ፡ ቍ ፡ 200 ።
 3. ፕላኒዮል ፡ ቍ ፡ 201 ።
 4. ፕላኒዮል ፡ ቍ ፡ 202 ።

ለመወሰን ፡ ባለው ፡ ፍጹም ፡ ነጻነት ፡ ጥቂት ፡ ሕጋዊ ፡ ክልሎች ፡ ውስጥ ፡ የተዘረጋ ፡ ነው ። ህልዎቹ ፡ አንዴ ፡ ከተመሠረቱ ፡ ዘንድ ፡ በነርሱ ፡ ላይ ፡ ግልጽ ፡ የኾነ ፡ ደንብ ፡ እንዲፈጸምባቸው ፡ የማድረግ ፡ ጣጣ ፡ ያለትርጓሜ ፡ ሊከተል ፡ ይችላል ። ለምሳሌ ፡ ያኸል ፡ የመበደራን ፡ ህልው ፡ ላበደረገ ፡ መልሱ ፡ መክፈል ፡ እንደሚገባኝ ፡ ያለውን ፡ ደንብ ፡ ሳንጠያየቅ ፡ ዐሥር ፡ ብር ፡ ካንተ ፡ መበደራን ፡ ፈጽሞ ፡ መካድ ፡ ይቻላል ፡ (ማለት ፡ ነው) ።

የሕግ ፡ አተረጓጎም ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ ፊት ፡ ቀርቦ ፡ በሚያከራክርበት ፡ ጊዜ ፡ (የፍርድ ፡ ቤቱ) ውሳኔ ፡ ትርጉሙን ፡ ያስከትላል ። ተመሳሳይ ፡ ትርጓሜዎች ፡ ሲደራረቡ ፡ ሲከታተሉ ፡ አንዳንድ ፡ ሰዎች ፡ “የተቁረጠ” ነገር ፡ ሕግ ፡ ወይም ፡ ፍርዳዊ ፡ ልማድ ፡ ብለው ፡ ወደሚጠሩት ፡ ያመራል ። ስለዚህ ፡ ፍርዳዊ ፡ ዘይቤዎች ፡ የሕግ ፡ መነሻ ፡ ነቅዕ ፡ ይኾናሉ ፡ ማለት ፡ ነው ። “በፍርድ ፡ አሰጣጦች ፡ ብቻ ፡ ነው ፡ ሕግ ፡ በሕያው ፡ ቅርጹ ፡ የሚታየው ፡ (የሚገኘው)”⁵ ። አብዛኞች ፡ አስተያየቶች ፡ እስኪበቃቸው ፡ ድረስ ፡ በማይመረመሩበትና ፡ እንብዛም ፡ በመግለጫ ፡ በማይተቹበትና ፡ በማይነገሩበት ፡ ኢትዮጵያ ፡ ኹነታው ፡ ከዚህ ፡ የራቀ ፡ ስለኾነ ፡ እንደልብ ፡ ተዘጋጅተው ፡ “አይገኝም”⁷ ።

3. ሕጉጋዊ ፡ (የሥሩዕ) ፍች ፡

ሕጉጋዊ ፡ (በፓርላማ ፡ ተመክሮበት ፡ የታወጀ ፡ ሕግ ፡ ወይም ፡ ሥሩዕ) ፡ ትርጉም ፡ በሕግ - አውጪ ፡ (ዐጋጊው) የሚሠራው ፡ ነው ። በዘመናዊው ፡ የሥልጣኖች ፡ ተለይቶ ፡ አመዳደብ ፡ መሠረተ-ሐሳብ ፡ መሠረት ፡ በመግት ፡ ጊዜ ፡ የሚነሳው ፡ የሕግ ፡ አፈታት ፡ የዳኛው ፡ እንጂ ፡ የሕግ-አውጪ ፡ ፈንታ ፡ አይደለም ። ነገር ፡ ግን ፡ ኹል ጊዜ ፡ እንደዚህ ፡ አልነበረም ። ባንዳንድ ፡ የዘውድ ፡ አገሮች ፡ በሚያስፈልግበት ፡ ስፍራ ፡ ላይ ፡ “ትርጉሙን ፡ (ዘይቤውን) ፡ በበለጥ ፡ አሟልቶ ፡ እንዲገልጥ”⁸ ። ሕግ - አውጪ ፡ ይጠየቅ ፡ ነበረ ። በቀድሞው ፡ ፈረንሳይ “ድንጋጌዎቹን ፡ ሊተረጎም ፡ የሚችለው ፡ ራሱ ፡ ንጉሡ ፡ ብቻ ፡ ነበረ ። ስለዚህ ፡ ያንዱ ፡ ድንጋጌ ፡ ትርጉም ፡ የሚያጠራጥር ፡ በኾነ ፡ ጊዜ ፡ ዳኞች ፡ ሳይተረጎሙ ፡ መተው ፡ ይገባቸው ፡ ነበረ ። ... ሕጉ ፡ በተረጋገጠ ፡ መልክ ፡ ይፈታ ፡ ዘንድ ፡ ክስ ፡ ተቋርጦ ፡ ተከራካሪ ፡ ወገኖቹ ፡ (ባላጋራዎቹ) ወደ ፡ ንጉሡ ፡ ይላኩ ፡ ነበረ ። ... ባኹኑ ፡ ጊዜ ፡ እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ይግባኞች ፡ (አቤቱታዎች) እንዳይፈቀዱ ፡ ኹነው ፡ ቀርተዋል ። ... ሕጉ ፡ አይናገርም ፡ (ርሙም ፡ ነው) ፡ የተደበሰበሰ ፡ ሽፍን ፡ ነው ፡ ወይም ፡ አያጠግብም ፡ (አይበቃም) የሚል ፡ ምክንያትንና ፡ ሰበብን ፡ በማቅረብ ፡ ማንኛውም ፡ ዳኛ ፡ ፍርድ ፡ አልሰጥም ፡ ብሎ ፡ እንቢ ፡ ለማለት ፡ አይችልም ። ፍትሕን ፡ የነፈገ ፡ ጥፋተኛ ፡ (ኅጢአተኛ) ይኾናል ። ...”⁹ ልዩ ፡ ልዩ ፡ የሥነ ፡ ሥርዐት ፡ ሕጎቹ ፡ በሌላ ፡ መልክና ፡ አኳኋን ፡ የወሰኑት ፡ ወይም ፡ የሚያዝዙት ፡ ከሌለ ፡ በቀር ፡ (በ፲፱፻፶፩ ፡ ዓ ፡ ም ፡ የወጣው ፡ የወንጀለኛ ፡ መቅጫ ፡ ሥነ ፡ ሥርዐት ፡ አልከተተ

5. ተች ፡ እማኞች ፡ (ጄረስ) አልባ ፡ በኾነበት ፡ ወይም ፡ በምስክር ፡ ላይ ፡ በጣም ፡ ዘርጋና ፡ ሰፋ ፡ ያሉ ፡ ሕጎች ፡ በሌሉበት ፡ የሕግ ፡ ዝግጅታችን ፡ እንብዛም ፡ ትርጉም ፡ አያስፈልገውም ።
 6. ፕላጎል ፡ ቍ ፡ 14 ለ ።
 7. ከሽቆናሺች ፡ ጁን ፡ ይመለከቷል ፡ ከላይ ፡ ‘የነገር ፡ ተች ፡ መግለጫ ፡ አቀራረብን’ እይ ።
 8. ከላይ ፡ ማሳሰቢያ ፡ ቍ ፡ 1 ፡ ጋራ ፡ ያመዛዝኗል ። ለተወሰነ ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ በሚቀመጡ ፡ ነባር ፡ ባልኾኑ ፡ አካላት ፡ ሕጉ ፡ በብዛት ፡ በሚወጣባቸው ፡ አኳኋኖች ፡ እንደዚህ ፡ ያለው ፡ ግብር ፡ በዘመናችን ፡ የማይቻል ፡ ነው ።
 9. ፕላጎል ፡ ቍ ፡ 208-9 ።

ውም) ¹⁰ : እንደዚህ : ያለው : ፍርድን : አልሰጥም : የማለት : እንቢተኛነት : መደበኛና : ደንበኛ : (አፊሲያል) ግዴታን : እንደማጉደል : ተቁጥሮ : በወንጀለኛው : መቅጫ : አንቀጽ : ፱፻፲፪ : መሠረት : ሊያስከሰስ : ሳያስችል : አይቀርም ።

ከዚህ : በላይ : በሚገባ : እንደ ተመለከተው : ኹሉ : የኢትዮጵያ : ዳኞች : ሕጉጋዊ : ዘይቤዎችን : በመፈላለግና : በመጠያየቅ : አሳበው : እንደን : የዳኝነት : ጉዳይ : ሊያቆዩና : ሊያስተላልፉ : አይችሉም ። ይኹን : እንጂ : አስተካክሎ : የሚያብራራ : ሕጋዊ : ድርጊት : እንዲወጣለት : ከመጠየቁ : መንግሥቱን : ይህ : ኹነታ : ሊያግደው : አይችልም ። ለምሳሌ : ያኸል : በሸሪዐት : ሕግ : መሠረት : የእሳም : የጋብቻ : ፍቺ : ጉዳይ : ውሳኔ : ወደቃዲ : ጉባኤ : ሊተላለፍ : ይገባ : ይኾን : ወይም : አይገባም : ይኾን : ብሎ : (በማመን ታት) የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : በቀረበለት : ጉዳይ : ላይ : ውሳኔውን : አልሰጥም : በማለት : እንቢ : ሊል : አይችልም ። ነገር : ግን : “... — ጠራርገው : የሚሸሩ : ድንጋጌዎችን : [ፍትሕ : ብሔር : ሕግ : አንቀጽ : ፫ሺሕ፻፵፯] በመገንዘብ : — በቀድሞው : ሥነ : ሥርዐታዊ : ዐዋጅ : ለእሳሞች : ተለይቶ : የታወቀላቸው : ልዩና : ግላዊ : አቋም : ከቀረው : ያለፈ : ፍትሕ : ብሔር : ሕግና : ልማድ : ጋራ : አንድ : ላይ : እንደተሻረ : ሊቁጠር : ይገባው : ወይም : አይገባው : እንደኾነ : በሚመለከተው : የመጠያየቅ : ጉዳይ : ላይ ።” ¹¹ በበለጠ : አስተካክሎ : የሚያብራራ : ሥሩዕ : (የሕግ : ድርጊያ) እንዲሠራለት : መንግሥቱን : ሊያስፈልገው : ይችላል ። እንደዚህ : ያለው : ሥሩዕም : የዐዲስ : ሕግ : አቋምን : የሚነድፍ : አይደለም : ይልቁንስ : ወደ : ጎሳ : ተመልሶ : ፍትሕ : ብሔር : ሕግ : በጸናበት : ጊዜ : መስከረም : ፩ : ቀን : ፲፱፻፶፫ : ዓ : ም : የሚሠራ : የፍትሕ : ብሔር : አንቀጽ : ፫ሺሕ፻፵፯ : ሕጉጋዊ : ፍች : ወይም : ትርጉም : ይኾናል ¹² ። ለንደዚህ : ያለው : ዘመናዊ : ሕጉጋዊ : ዘይቤ : የኾነ : ምሳሌ : በ፲፱፻፵ : ዓ : ም : የወጣው : የመሬት : ግብር : ዐዋጅ : (ቍ : ፶፫) ቀድሞት : በ፲፱፻፵፯ : ዓ : ም : የወጣው : የመሬት : ግብር : ዐዋጅ : (ቍ : ፱) የማይናገረውን : የሚገልጸውን : ይመለከታል !

እንደዚህ : ያሉ : (ከቀጥተኛ : ማሻሻያዎች : ተለይተው : ራሳቸውን : ችለው : የሚገኙ) የቀድሞ : ሕግ : ሕጉጋዊ : ፍችዎች : ያጠጡ : ናቸው ። አብዛኛውን : ጊዜ : ማናቸውም : ሕግ : ሲነሣ : (ሲዠመር) የሚገለገልባቸውን : ጎይለ - ቃሎች : ፍች : የሚዘርዘር : ክፍል : ይኖረዋል ። እንደዚህ : ያለው : በአህጉራዊው : ኤውሮጳ : ያልታወቀው : ዘዴ : በልማድ : ሕግ : አገሮች : የተለመደ : ከመኾኑም : በላይ : በቅርቡ : ዘመናት : ውስጥ : ልማዱ : ወደ : ኢትዮጵያችን : በመግባትና : በመታወቅ : ላይ : ነው ። በዚህ : ረገድ : በ፲፱፻፶፬ : ዓ : ም : ቍ : ፵፱ : ምዕራፍ : ፩ : ስለ : አሠሪና : ሠራተኛ : ግንኙነቶች : የወጣውን : ድንጋጌ : ይመለከታል ። እሊህን : የመሰሉ : ለኢትዮጵያ : ሕጎች : የሚያገለግሉ : “ሕጉጋዊ : መፍቻዎች” ስለሌሉ : ከፈረንሳይኛው : ዐይነተኛ : ረቂቆች : (ቅጀት) ጋራ : ትርጉማቸው : የተለያየው : የዐማርኛና : የእንግሊዝኛ : ጽሑፎች : የቋንቋ : ችግሮችና : የሕግ : ጭቅጭቆች : መነሻ : ምክንያት : በመኾን : መቀጠላቸው : ሳያሳዝን : አይቀርም ¹³ ።

10 እኾን : በመታየትና : በመመጠን : ላይ : ያለውም : በቅርቡ : የሚወጣው : የፍትሕ : ብሔር : ሥነ : ሥርዐት : ሕግ : የሚከተው : አይመስልም ።

11 ክሸፍናሺች : ፩ : ከላይ : ‘ከቅጣት : ጋራ : ልማድን : ማዋሐድ’ ይመለከታል ።

12 ያንዳንድ : ሕጎች : ወደ : ጎሳ : ተመልሶ : ውጤት : የግጥም : ጉዳይ : በዚህ : መጽሔት : በሚከተለው : ላይ : ራሱን : በቻለ : ልዩ : አንቀጽ : እንዲተኝ : ተስፋ : ይደረጋል ።

13 ክሸፍናሺች : ፫ን : እይ : ከላይ : ‘የቋንቋ : ችግር’ የሚለውንም : ይመለከታል ።

፫ ፡ ሕጎችን ፡ እንዴት ፡ አድርጎ ፡ ይተረጎማል ?

ሕጎች ፡ በተለያዩ ፡ ብዙ ፡ መንገዶች ፡ የሚገለጹ ፡ የሆኑ ፡ እንደሆኑ ፡ ሕጋዊ ፡ ዋስትና ፡ ተዘበራርቆ ፡ ይጠፋል ። የሕጎች ፡ አተረጓጎም ፡ አብዛኛውን ፡ ጊዜ ፡ መንገድ ፡ ቸው ፡ ከሮማውያን ፡ ክፍለ ፡ ዘመን ፡ ዝምሮ ፡ በሚቋጥሩ ፡ በብዛት ፡ ተቀባይ ፡ ባላቸው ፡ አንዳንድ ፡ ደንቦች ፡ ይካኼዳል ። እሊህ ፡ በአስተያየት ፡ ተችቶ ፡ (ኮሚንታቶርስ) የታነ ጸና ፡ ዳኞች ፡ የተቀበሏቸው ፡ ደንቦች ፡ በጥሩው ፡ የአእምሮ ፡ ማመዛዘኛ ፡ ፈሊጥ ፡ (ሎጂክ) እና ፡ በጉልሑ ፡ አስተውሎ ፡ (ኮሞንሴንስ) ወለል ፡ ላይ ፡ የተመሠረቱ ፡ ናቸው ። ካለፉት ፡ ኢትዮጵያውያን ፡ አስተያየት ፡ ተችቶ ፡ (ከቶ ፡ ኑረው ፡ እንደነበረ) ወይም ፡ ከዳኞች ፡ የሥራ ፡ ፍሬዎች ፡ የተረፉ ፡ እንደዚህ ፡ የመሰሉ ፡ የትርጉም ፡ ደንቦች ፡ የሉም ። ባጭሩ ፡ በትርጉም ፡ ሥራ ፡ ሊያገለግሉ ፡ የሚችሉ ፡ ደንቦችን ፡ የሚመለከት ፡ አብነታዊ ፡ ወይም ፡ ዳኝነታዊ ፡ ልማድ ፡ በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ የለም ። ስለዚህ ፡ (አ ፡ ኤ ፡ አ) የ፲፱፻፶፰ ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ረቂቅ ፡ “የሕጎች ፡ አፈጻጸም” በሚል ፡ ልዩ ፡ መጽሐፍ ፡ አንዳንድ ፡ የትርጉም ፡ ደንቦችን ፡ ለማስተዋወቅ ፡ አዘጋጅቶ ፡ ነበረ ። ነገር ፡ ግን ፡ በ፲፱፻፶፬ ፡ ዓ ፡ ም ፡ በታገገው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በመጨረሻው ፡ ዐይነ ተኛ ፡ ቅጅ ፡ ይህ ፡ መጽሐፍ ፡ ሳይወጣ ፡ ቀርቷል ¹⁴ ። እንግዲያውስ ፡ ሕጎቻችንን ፡ አንዱ ፡ እንዳሻውና ፡ እንዳፈቀደው ፡ አድርጎ ፡ ሊፈታቸውና ፡ ሊገልጧቸው ፡ ይችላል ፡ ማለት ፡ ነውን? ከቶ ፡ በምንም ፡ ዐይነት ፡ ቢኾን ፡ እንደዚህ ፡ ማለታችን ፡ አይደለም ። በድፍን ፡ ዓለም ፡ በዛ ፡ ያለ ፡ ተቀባይ ፡ ያላቸው ፡ አንዳንድ ፡ መሠረታዊ ፡ የተረጓጎም ፡ ደንቦች ፡ አሉ ¹⁵ ። እነዚህንም ፡ በቀጥታ ፡ መንገድ ፡ ሳይኾን ፡ በተዘዋሪ ፡ መንገድ ፡ በውሎች ፡ ላይ ፡ እንዲያገለግሉ ፡ በማድረግ ፡ ኢትዮጵያው ፡ ሕጋዊ ፡ ያክበራቸው ፡ (የተቀበላቸው) ይመስላል ። “ውል” ለሚለው ፡ “ሕግ” ፡ “ወገኖች” ለሚለው ፡ “ሕጋዊ” የሚለውን ፡ ቃላት ፡ ተክተን ፡ እንዲያገለግሉ ፡ በተደረጉበት ፡ መልክና ፡ ቅጥ ፡ እነዚህ ፡ ደንቦች ፡ እንጠቅሳቸዋለን ¹⁶ ። በሌላ ፡ በዙፍ ፡ ደግሞ ፡ “ፍርዳዊ ፡ ክርክሮች ዘወትር ፡ የሚገለገሉባቸው ፡ መሠረታዊ ፡ ደንቦች ፡ ... ብዙ ፡ ጊዜ ፡ የሚነገሩት ፡ ጥንታዊ ፡ የሕግ ፡ መምህራን ፡ (ሊቃውንት) ባወጡላቸው ፡ በላቲን ፡ ቋንቋ ፡ ቅርጽ ፡ ነው” ¹⁷ ።” ሕጉ ፡- (1) ጉልሕ ፡ (ግልጥ) ፡ (2) አወላዋይ ፡ (አሻሚ) ፡ (3) ርዕሰ-ምና ፡ ዝግ ፡ (4) ርስበርሱ ፡ በመፃረር ፡ የሚፋለስ ፡ እና ፡ (5) ከአእምሮ ፡ ሚዛን ፡ ጋራ ፡ የማይሰማሙ ፡ በሚኾኑበት ፡ ኹነታዎች ፡ እንደተራቸው ፡ በምንነጋገርባቸው ፡ ጊዜ ፡ በዚህ ፡ ልምድ ፡ መልክ ፡ መተቸታችንን ፡ እነሆ ፡ እንቀጥላለን ።

14 ራ. ደቪድ ፡ “የ1960 ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ” ፡ (አ ፡ ኤ ፡ አ) በ1961 ፡ ራበልስ ፡ ዘይት ፡ ሽሪፍት ፡ ኬፍት 4 ፡ ገጽ ፡ 674 ፡ ይመለከቷል ።

15 ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ 1733-7 እናቅጽን ።

16 በአስተያየታችን ፡ የውል ፡ ትርጉም ፡ ደንቦች ፡ መታቲስ ፡ መታገዲስ ፡ (ነገሮችን ፡ በሚያመጣጥኑበት ፡ ጊዜ ፡ ዝርዝር ፡ ጉዳዮችን ፡ እንደሚገባ ፡ ለመለዋወጥ) ፡ አስፈላጊ ፡ በሚኾንበትም ፡ ጊዜ ፡ (ኹኖም ፡ ይህ ፡ ግብራሪያ ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ 1732 ፡ እና ፡ 1738-9 ፡ እናቅጽን ፡ አይጨምርም) በሕጎች ፡ ላይ ፡ ለመፈለግ ፡ ይችላል ። ከስ. አ. አድጅርስ ፡ “የሕግ ፡ ድርጅቶችና ፡ የታወጁ ፡ ሕጎች ፡ አመሠራረት” ፡ ሩቅ ፡ እትም ፡ (ሎንዶን ፡ 1952) ፡ ገጽ ፡ 179 ፡ “በግናቸውም ፡ ሌላ ፡ ሕጋዊ ፡ ሰነድ ፡ [ለምሳሌ ፡ በውሎች] ፡ ላይ ፡ ከሚመደበው ፡ ያመሠራረት ፡ ደንብ ፡ በላይ ፡ በዐዋጅ ፡ በሚወጡ ፡ ሥሩዓት ፡ (ሕጎች) ላይ ፡ በተጨማሪ ፡ ሌላ ፡ ያመሠራረት ፡ ደንቦች ፡ እንዲመደቡላቸው ፡ አያስፈልግም ፡ ተብሏል” የሚለውን ፡ አመዛዝን ፡ በኩለታም ፡ ጉዳዮች ፡ ዐላማው ፡ ያውጭዎችን ፡ ምኞት ፡ (ፍላጎት) ለግረጋገጥ ፡ ነው ።

17 ፕላኒየል ፡ ቀ. ፡ 215 ። በልማድ ፡ ሕግ ፡ ዝግጅቶችም ፡ የላቲን ፡ ቃላት ፡ ይመረባቸዋል ።

1. ሕጉ፡ ጉልሕ፡ (ግልጥ)፡ በኾነበት፡ ላይ ፤

ኡቢ፡ ሌክሰኛን፡ ዲብቲንጉይት፡ ኔክ፡ ኖስ፡ ዲብቲንጉይቶብ፡ (ዐጭር፡ መግለጫው)፡ ይኸውም፡ “... ሕጉ፡ ልዩነትን፡ በማይነድፍበት፡ (በማያመጣበት) ላይ፡ ልዩነትን፡ ማምጣት፡ አይገባም”¹⁸ ማለት፡ ነው። በዊልያምስ፡ በኩል፡ የወጣው፡ የእንግሊዝ፡ ፍርድ፡ ጉዳይ፡ ሕግ¹⁹ ፤ “የፓርላማው፡ ሥራ፡ ቃላት፡ ግልጽ፡ በኾነበት፡ ላይ፡ ማንኛውንም፡ ዐይነት፡ የትርጉም፡ ደንቦች፡ የምንደልበት፡ ስፍራ፡ የለም” ይላል። ኢትዮጵያዊው፡ ፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፩፡ “የሕግ ... ጽሑፎች፡ ጉልሕ፡ በኾነበት፡ ጊዜ፡ ፍርድ፡ ቤቱ፡ ከነዚህ፡ ወጥቶ፡ ... [የሕጋዊውን] ፍላጎት፡ በትርጉም፡ ተፈላልጎ፡ ሊወሰን፡ አይችልም” ብሎ፡ ያትታል። ከዚህ፡ በላይ፡ እንደተባለው፡ ኹሉ፡ የሚገለገሉባቸው፡ ደንቦች፡ ግልጽ፡ ስለኾኑ፡ ብዙዎች፡ ፍርዳዊ፡ አስተያየቶች፡ የትርጉም፡ ጣጣን፡ አያስከትሉም። በንደዚህ፡ ያሉት፡ ጉዳዮች፡ ማንኛውንም፡ ሕግ፡ ካለመውደድ፡ የተነሳ፡ ብቻ፡ ትክክለኛ፡ ሊኾኑ፡ ወይም፡ ከአእምሮ፡ ሚዛን፡ ጋራ፡ ሊሰማሙ፡ የማይችሉን፡ ወይም፡ በልዩ፡ ጉዳይ፡ ጭንቀትንና፡ ጥበትን፡ (ጉዳትን) ሊያመጡ፡ የሚችሉ፡ ውሳኔዎችን፡ ዳኞች፡ እንዳሻቸውና፡ እንዳፈቀዳቸው፡ ሊሰጡ፡ አይችሉም²⁰ ። ነገር፡ ግን፡ ሕጉ፡ ጉልሕ፡ በኾነበት፡ ላይ፡ ይህ፡ ክልከላ፡ ቢኾንም፡ ቅሉ፡ ይኸው፡ ጉልሕ፡ ሕግ፡ ወዳልታሰበ፡ አንጋዳ፡ በገሃድ፡ በሚመራበት፡ ጊዜ፡ ላይ፡ ለአእምሮ፡ ሚዛን፡ በሚያረካ፡ መልክ፡ ከዚህ፡ ከተለመደው፡ ግብር፡ ለመውጣት፡ ሕጉ፡ ይፈቅዳል። ለማስረጃ፡ ያኸል፡ ምንም፡ እንኳ፡ በዚህ፡ ጉዳይ፡ ላይ፡ ሕጉ፡ በማይለይበት፡ ጊዜ፡ ልዩነትን፡ ማምጣት፡ ቢኾንም፡ ቅሉ፡ “... ሕጉ፡ በመንገድ፡ ላይ፡ (በጥቶ) ደም፡ ማድማትን፡ የሚያስቀጣ፡ ሲያደርገው፡ አደጋ፡ የገጠመውን፡ ሰው፡ ሲበጣ፡ በመንገድ፡ ‘ያደማ’ ቀዳጅ - ሐኪምን፡ ... ያላጠፋ፡ ... ያደርገዋል።”²¹ ይህን፡ ያሰኘበት፡ አስረጅ፡ ምክንያቱም፡ ይህ፡ ሕግ፡ ጋሻና፡ ከሌላ፡ ኹኖ፡ የሚጠብቀውን፡ ሕዝብ፡ ደኅንነት፡ አደጋ፡ ላይ፡ መጣል፡ ላይኾን፡ ያደማው፡ ቀዳጅ - ሐኪም፡ ሕመምተኛውን፡ (ድውዩን) ስላተረፈው፡ ነው። በንደዚህ፡ ያለው፡ አጋጣሚ፡ ላይ፡ ዐጋጊው፡ ተናግቶበት፡ ጎሊናውን፡ አጥቷል፡ ብሎ፡ ከማሰብ፡ ይልቅ፡ እንደዚህ፡ ስላለው፡ ዱብዳ፡ (አጋጣሚ፡ አደጋ) ሐጋጊው፡ አስቀድሞ፡ አውጥቶ፡ አውርዶ፡ (ዐስቦ) በነበረ፡ ይህን፡ የመሰለውን፡ መለየት፡ እሱው፡ ራሱ፡ ያደርገው፡ (ይከተው) ነበረ፡ ብሎ፡ መመለሱ፡ (መላ፡ መጣሉ) ይቀሰናል።

18 ፕላኒየላ፡ ቱ፡ 217።
 19 ገጽ፡ 91፡ ስኮት፡ ለ. ጂይ.፡ በከላሹ፡ ክርክሰፍርድ፡ እና፡ በተከላሹ፡ ዩኒቨርሲቲ፡ ኢንፎርግጠን፡ ኩባንያ፡ [እ.ኤ.አ. 1903] ጂ = ከ. በ. በ280፡ ሲጠቅስ።
 20 ይኹን፡ እንጂ፡ በርትዕ፡ ፍርዳዊ፡ ሥልጣን፡ ንጉሠ - ነገሥቱ፡ በዙፋን፡ ችሎቱ፡ ጉልሕ፡ (ግልጽ) ደንቦችን፡ ለመሻር፡ ይችላል፡ ይኾንን፡ ብሎ፡ የሚያከራክር፡ ነው። የኢትዮጵያ፡ ንጉሠ - ነገሥት፡ ችሎት፡ ፍርዳዊ፡ ሥልጣን፡ ተብሎ፡ ተጽፎ፡ በትም፡ ያልወጣውን፡ በተዳግደው፡ ጋይላ፡ ሥላሴ፡ ዩኒቨርሲቲ፡ ሕግ፡ ክፍል፡ ቤተ፡ መጻሕፍት፡ የሚገኘውን፡ የርቢርት፡ ሲድላርን፡ ጽሑፍ፡ ይመለከታል።
 21 ፕ. ጅ. አስቦርን፡ ጥያቄ፡ (ከው) እና፡ መልስ፡ (አ) በጄሪስፕራዲንስ፡ (በሰው፡ ልጅ፡ ፍጹም፡ ሕግ፡ ፍልስፍና) ላር፡ (ሉግዶን፡ እ.ኤ.አ. 1948) ገጽ፡ 33። ሌላ፡ ምሳሌዎች፡ በቦ. ቨቫርትዝ፡ የናፖሌዎን፡ ሕግና፡ የልግድ፡ ሕጉ፡ ግለም፡ (ኒው፡ የርክ ያእ.ኤ.አ. 1956) ውስጥ፡ የሰ. ደ. ኤሊየትን፡ “የትርጉም፡ ፈሊጦችን” ይመለከታል።

እንደዚህ ፡ በመሰሉ ፡ ከመጠን ፡ ባለፉ ፡ ጉዳዮች ፡ ካልኾኑ ፡ ሕጉን ፡ ዐላማቢስ ፡ እንዲኾኑ ፡ ሕጋዊ ፡ ዋስትናም ፡ እንዲጠፋ ፡ ካልተፈለገ ፡ በቀር ፡ ጉልሕ ፡ የኾነ ፡ ደንብን ፡ የመሻር ፡ ግብር ፡ የማይቀበሉትና ፡ የማይዋጥ ፡ ጉዳይ ፡ ነው።²² ።

2. ሕጉ ፡ የሚያወላውል ፡ (የሚያሻማ) በሚኾንበት ፡ ላይ ፡

(ሀ) የቃል ፡ ፍች ፡ “ያንድ ፡ ቃል ፡ ትርጉም ፡ የሚወሰነው ፡ በሚይዛቸው ፡ ጓደኞች ፡ ነው።²³”

በኛውም ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጽ ፡ ፩ሺሕ፺፻፵፮ ፡- “ማንኛቸውም ፡ ... [ሕግ] ጽሑፎች ፡ አንዱን ፡ ባንዱ ፡ በማመሰከር ፡ ይተረጎማሉ ፡ እያንዳንዱ ፡ አንቀጽም ፡ (በመላው) በጠቅላላው ፡ ... [ሕግ] እንዲሰጠው ፡ የሚገባው ፡ ፍች ፡ ይሰጠዋል።” ሲል ፡ ለሚያትተው ፡ በዚያው ፡ ዐይነት ፡ የማመዛዘን ፡ ፈሊጥ ፡ (ሎጂክ) መሠረተ-ሐሳብ ፡ ይገኛል ፡ ይህ ፡ ፍችን ፡ በሚወሰን ፡ በቃላት ፡ ቅደም-ተከተል ፡ አሰካክ ፡ (በቃላት ፡ ቅደም-ተከተል ፡ ጠቅላላ ፡ አደራደር) መሠረት ፡ መተርጎም ፡ ወይም ፡ ቶታ ፡ ሌጅ ፡ ፐርስፔክታ ፡²⁴ ተብሎ ይጠራል ፡ ለማስረጃ ፡ ያኸል ፡ በኛው ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ዐይነተኛ ፡ የፈረንሳይ ፡ ቅጅ ፡ “ክሬያንስ” የሚለው ፡ ቃል ፡ የሚያጠራ ፐር ፡ የኾነ ፡ እንደኾነ ፡ አመላካች ፡ ሰንጠረዥ ፡ (ኢንዴክስ) ይህንን ፡ ቃል ፡ ወዳቀፉ ፡ (ወደያዙ) ሌላ ፡ አንቀጾች ፡ ስለሚመራን ፡ እነዚህን ፡ በማመዛዘንና ፡ በማመጣጠን ፡ የትርጉም ፡ ስሜቱን ፡ ያብራራልናል ፡ (ይገልጻልናል) ፡ ነገር ፡ ግን ፡ በሕጉ ፡ ደንበኛ ፡ (አፈሲዮል) ዐማርኛና ፡ እንግሊዝኛ ፡ ጽሑፍ ፡ እንደዚህ ፡ ያለ ፡ አመላካች ፡ ሰንጠረዥ ፡ ስለሌለ ፡ ከዚያም ፡ የባሰው ፡ “ክሬያንስ” የሚለው ፡ ቃል ፡ ራሱ ፡ እጅግ ፡ ቢያንስ ፡ በሰድስት ፡ ርስበርሳቸው ፡ በሚፋለሱ ፡ ተቃራኒ ፡ መንገዶች ፡ ወደ ፡ እንግሊዝኛ ፡ ስለተመለሰ²⁵ ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ቋሚው ፡ (አፈሲዮል) በቅደም-ተከተል ፡ አሰካኩ ፡ (በአደራደሩ) ትርጉሙን ፡ የሚወሰነው ፡ ቃል ፡ እንደመርዳት ፡ ፈንታ ፡ ጉዳዮች ፡ በበለጥ ፡ እንዲዘበራረቁ ፡ ብቻ ፡ በማድረግ ፡ ያሳዝናል ።

አመላካች ፡ ሰንጠረዥ ፡ ወይም ፡ በሚገባ ፡ የተተረጎመ ፡ ጽሑፍ ፡ ያለመኖሩ ህልው ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕጉን ፡ ሕጋዊ ፡ ጽሑፎችን ፡ በተለየውና ፡ በጠቅላላው ፡ የፍች ፡ ወሳኝ ፡ የቅደም-ተከተል ፡ አደራደራቸው ፡ መሠረት ፡ ፍች ፡ ለመመሥረት ፡ ከመጣጣራችን ፡ ሲያግደን ፡ አይገባም ፡ የተለየ ፡ በቅደም-ተከተል ፡ አሰካኩ ፡ ትርጉም ፡ ወሳኝ ፡ ቃሉ ፡ በዚያው ፡ አንቀጽ ፡ (ፓራግራፍ) ወይም ፡ ክፍል ፡ ውስጥ ፡ ሲኾን ፡ ነው ። የቀረው ፡ ግን ፡ ፍችን ፡ ለመወሰን ፡ የቅደም-ተከተል ፡ ጠቅላላ ፡ አሰካክ ፡ ነው ፡- ለማስረጃ ፡ ይኾን ፡ ዘንድ ፡ የሚገባ ፡ ኹና ፡ በሚገኝበት ፡ ጊዜ ፡ በጠቅላላው ፡ ስለማይንቀሳቀሱ ፡ ንብረቶች ፡ [መሬት ፡ ወይም ፡ ቤት] ክራይ ፡ ተመሳሳይ ፡ የጋራ ፡ መነሻ ፡ ባላቸው ፡ አናቅጽ ፡ ፪ሺሕ፺፻፶፮—፪ሺሕ፺፻፵፮ ፡ የተፈለጉትን ፡ ትርጉሞች ፡ ሳንሰጥና ፡

22 በዚህ ፡ የሚኾነውንና ተቃራኒ ፡ የሚኾነውን ፡ በዚህ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግ ፡ መጽሐፍ ፡ 1956 ፡ ሾሎም ፡ ፩ ፡ ቀ . 1 ፡ ገጽ ፡ 26 ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቍፕር . 1114/፶፩ ፡ 9 ፡ ም ፡ በከላሽ ፡ ሚስት ፡ ሸኩ ፡ አቫኪያንና ፡ በተከላሹ ፡ ሚስተር ፡ አርቲን ፡ አቫኪያን ፡ ጉዳይ ፡ የጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አስተያየትን ፡ ይመለከታል ።

23 ዊልያምስ ፡ ገጽ ፡ 87 ፡ በማክሚላን ፡ በኩል ።

24 ዲጅሎኮም ፡ 1 ፡ 3 ፡ 24 ።

25 እነዚህም ፡ ጉዳዮቹ ፡ የሚመለከቷቸውን ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ አንቀጾችን ፡ በየተተረጎሟቸው ፡ በመጥቀስ ፡ ዕዳ ፡ (1048) ፡ ገቢ ፡ (1347) ፡ የይገባኛል ፡ መብት ፡ (2865-8) ፡ ግዝፈት ፡ የሌላቸው ፡ ነገሮች ፡ በክስ ፡ ላይ ፡ (2411) ፡ ዕቃ/ነገር ፡ (1012) ፡ ግዳጃዊ ፡ መብት ፡ (ርእሱን ፡ ከላይ ፡ በቀ . 1962) ናቸው ።

ሳናመላክር፣ በፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕገ፣ በእናቅጽ፣ ጀጌሕይደግ፤—ጀጌሕይደግ፤ ስለቤቶች፣ ክራይ፣ ያለውን፣ ለይተን፣ ከግብር፣ ላይ፣ አናውለውም ። ክራይ፣ ውል፣ ስለኾነ፣ እነዚህም፣ እንቀጽቸው፣ በፈንታቸው፣ ከሚዛመዷቸው፣ ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ (ርእስ ፲፪) ስለውሎች፣ በጠቅላላው፣ ከተጣፋት፣ ጋራ፣ በማስተያየት፣ የሚነበቡ፣ ናቸው ። ስለዚህ፣ ማንኛቸውም፣ የተጣፈ፣ የሕግ፣ ጽሑፍ፣ በቅደም-ተከተል፣ ትርጉሙን፣ ከሚወስነው፣ ልዩ፣ ወይም፣ ጠቅላላ፣ የቃል፣ አሰካኩ፣ ተለይቶና፣ ተገንጥሎ፣ ለብቻው፣ ሊታይ፣ አይገባውም ። ²⁶ ዐያሌ፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ በውሳኔዎቻቸው፣ ጊዜ፣ ዐልፎ፣ ዐልፎ፣ ይህን፣ መሠረተ-ሐሳብ፣ የሚዘነጉ፣ ይመስላል ። ይኸው፣ የተባለው፣ ጉዳይም፣ የሕገ-ጋዊ፣ ማሻሻያዎች፣ ፕሮብሌሞችን፣ ነክ፣ ነው ። “ለእያንዱ፣ ሕግ፣ ጽሑፍ፣ የሚሰጠው፣ ፍች፣ በመላው፣ [ሕግ] የተፈለገውን” ስለኾነ፣ ሥራ-ነገሩን፣ ለቆ፣ ከመዘበራረቅ፣ ለማምለጥ፣ ለእያንዳንዱ፣ ማሻሻያ፣ ሕጋዊ፣ የኾነውን፣ በቅደም-ተከተል፣ ትርጉሙን፣ የሚወስነውን፣ ቃል፣ አሰካክ፣ በምሉ፣ ከልሶና፣ መልሶ፣ መመልከትንና፣ መመራመርን፣ ያስፈልገዋል ። እንደጋጣሚ፣ በነገራችን፣ ላይ፣ ኾነ፣ እንጂ፣ ልክ፣ ይኸው፣ ቸግርኮ፣ ነው፣ ፍጹምና፣ ምሉ፣ ከልሶ፣ መሻሻልን፣ በጣም፣ አጥብቆ፣ የሚያስፈልገውን፣ እኹን፣ ፩፻፮፣ ዓመታት፣ ያደረገውን፣ የፈረንሳይ፣ ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግን፣ ተከልሶ፣ እንዳይሻሻል፣ አንቆ፣ ያቆየው ። ²⁷

በዚያው፣ ሕግ፣ ላይ፣ በራሱ (በጎሊና) ለማሰላሰል፣ (ለማውጣት፣ ለማውረድ) ካልኾነ፣ በቀር፣ በቅደም-ተከተል፣ አሰካክ፣ ፍችን፣ የመወሰን፣ ትርጉም፣ ጎልተው፣ ያልተዛመዱ፣ (ማንኛነታቸው፣ ያልጎላን) ሕግ፣ ጽሑፎች፣ መጠቃቀስንም፣ ይጨምራል ። ²⁸ እንደዚህ፣ ያሉት፣ የጋራ፣ መነሻ፣ ግንድ፣ የሌላቸው፣ ደንቦች፣ ቢኾኑ፣ እንኳ፣ እየተደጋገሙ፣ የሚመጡ፣ ውሱን፣ ሐሳብን፣ የሚገልጹ፣ ቃላትን፣ ለማብራራት፣ ሲረዱን፣ ይችላሉ ። ለማስረጃ፣ ያኸል፣ ጉልሕ፣ ኹነው፣ የተለዩ፣ የፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ እንቀጽቸው፣ እንደየተራቸው፣ ለከታተለው፣ ሞግዚቶችን፣ የማጎበር፣ ዲሬክተሮችን፣ ባሎችን፣ የውርስ፣ አጣሪዎችን፣ በድንገተኛ፣ አጋጣሚ፣ ጠቅላላ፣ ሀብትን፣ ለጊዜው፣ የያዙን፣ ጠቅላላ፣ ወኪሎችን፣ እነዚህን፣ የመሰሉትን፣ ኹሉ፣ “ያስተዳደር፣ ግብሮችን፣ (ሥራዎችን)” እንዲያከናውኑ፣ ሥልጣን፣ ይሰጧቸዋል ። ²⁹ ነገር፣ ግን፣ (መንግሥትንና፣ ሕዝብን፣ ወይም፣ ግንብራዊ፣ ድርጅትን፣ በማይነካው፣ ግላዊ፣ ሕግ) “ያስተዳደር፣ ግብሮች” ጠቅላላ፣ ፅንሰ-ሐሳብ፣ (ኮንሴፕት) ፍች፣ አንድ፣ ዐላማ፣ ያለው፣ አስተያየት፣ ሊሰጠን፣ የሚችለው፣ በምሉ፣ እንዲያን፣ ካንዱ፣ ጋራ፣ በዝርዝር፣ እያነጣጠረ፣ በማመዛዘንና፣ ኹሉንም፣ አንድ፣ ላይ፣ አድርጎ፣ በማንበብ፣ ብቻ፣ ነው ። ³⁰

በቅደም-ተከተል፣ አቀማመጣቸው፣ ፍችን፣ የመወሰን፣ አማካይነት፣ ትርጉም፣ በጉደል፣ መምልያ፣ የኾኑ፣ በጋራ፣ አስተውሎ፣ ላይ፣ የተመሠረቱ፣ ኹለት፣ ደንቦችን፣ በዚህ፣ ላይ፣ እያንጻለልን፣ እናበጥርም ። እንደኛው፣ ደንብ፣ የደስደም፣ ጄኔራል፣ (የዚያው፣ ዐይነትና፣ ወይም፣ ያንኑ፣ የመሰለንም፣ ባሕርይ፣ ያለው፣ ተለይቶ፣ ከተወሰነው፣

²⁶ በሚገባበት፣ ጊዜም፣ ሕግ፣ መንግሥቱን፣ ጭምር፣ ለምሳሌ፣ አንቀጽ፣ 122፣ ይመለከታል ።
²⁷ ፕላኒፍላ፣ ቀ፣ 118-119፣ ይመለከታል ።
²⁸ የፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ መጽሐፎቻችን፣ በሚያጥድድ፣ (በሚያገናኝ) “ጠቅላላ፣ ክፍል” ርእስ፣ የተመሩ፣ አይደሉም ።
²⁹ “የሥራ፣ ግስጊር፣ ግብሮች፣ (ድርጊያዎች)” ተብሎም፣ ተተርጉሟል ።
³⁰ ስለ፣ ውክልና፣ በሚመለከተው፣ ጉዳይ፣ ፅንሰ-ሐሳብ፣ በፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ 2204፣ ላይ፣ ፕራ፣ ቀርጥ፣ እስረጄ፣ (ደፈኒሺን፣ ላለው፣ ነው) ተሰጥቷል ። እናቅጽ፣ 2203፣ 280(2)፣ 429(1) አስተያይ፣ እመዛዘንም ።

ሳያልፉ፡ ተስተካክለውና፡ ተለይተው፡ የተመለከቱትን፡ ብቻ፡ እንዲያቅፍ፡ እድርጎ፡ በዚያው፡ ዐይነትና፡ መንገድ፡ መተርጉም) ነው ። በዊልያምስ፡ (ገጽ፡ ፺፫) ተዘርዘር፡ የታተተና፡ ውሎችን፡ በሚመለከተው፡ ረገድ፡ በፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕጋችን፡ አንቀጽ፡ ፩ሺሕ፺፻፴፮፡ ቀርጥ፡ ባለ፡ ሹነታ፡ የተገለጠ፡ ነው ። ሌላው፡ ደግሞ፡ የፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕጉ፡ አንቀጽ፡ ፩ሺሕ፺፻፴፮፡ እፍታቶ፡ የሚገልጠው፡ ባሕርያዊ፡ ሳይኾን፡ ደንበኛ፡ ውጤት፡ ያለው፡ የትርጉም፡³¹ ደንብ፡ ነው ።

(ለ) ኢንቴንሺዮ፡ ሌጂስላቶሪስ፡ (የሐጋጊ፡ ሐሳብ፡ ወይም፡ ፍላጎት) ። ግናቸውም፡ ሕግ፡ ጽሑፍ፡ በራሱ፡ ግልጽና፡ ጉልል፡ ባልኾነበት፡ ወይም፡ ፍችን፡ በሚወስነው፡ የቅደም-ተከተል፡ ጽሕፈት፡ አቀማመጥ፡ ትርጉሙ፡ ተሻልቶ፡ ባልተገለጸ በት፡ ላይ፡ ሕጉን፡ ሲሠራ፡ በሐጋጊው፡ አእምሮ፡ ተሰንቅሮ፡ የነበረው፡ ሐሳብ፡ በሌላ፡ መንገዶች፡ እንዲከሠቱለት፡ ዳኛው፡ ሊጥር፡ ይገባዋል፡ እንጂ፡ የራሱ፡ ድንገተኛ፡ ተምኔት፡ እንዳሻው፡ የሚመራውን፡ መንገድ፡ ለመከተል፡ አኹንም፡ ገኛ፡ ነጻ፡ አይደለም ። “የግንኛውም፡ ... [ሕግ] አንቀጽ፡ (ጽሑፍ) አሻሚ፡ በሚኾንበት፡ ስፍራ፡ ላይ፡ ... [ሐጋጊው] የተነሣበትን፡ ሐሳብ፡ (ወይም፡ ፍላጎትን) ይፈላለጋል” (ፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፩ሺሕ፺፻፴፱) ። የሕጉ፡ የግል፡ ፍችን፡ ወሳኝ፡ ቅደም-ተከተል፡ አሰካክ፡ ራሱ፡ አጥጋቢ፡ በኾነ፡ መልክ፡ የሐጋጊውን፡ ፍላጎት፡ የግያብራራ፡ ሹኖ፡ የተገኘ፡ እንደ፡ ኾነ፡ እንደ፡ ሐጋጊው፡ “ዝግጅት፡ ጥናቶችን” ወይም፡ የኮሚቴ፡ ቃለ-ጉባኤ፡ መግለጫዎችን፡ (ራፖርት) የመሰሉ፡ የነቅፅ፡ (የመነሻ) ጽሑፍ፡ ሰነዶች፡ (ደኩሜንቶች) ሐሳብን፡ መጠያየቅ፡ ይገባል ። ምንም፡ እንኳ፡ አጠቃቀማቸው፡ (አገላለጻቸው) ብልጎት፡ የተመሳበት፡ ፈሊጥንና፡ ጠንቃቃ፡ አመራረጥን፡ የሚጠይቅ፡ ሊኾን፡ ቢገባም፡ “በሥሩው (በሕጉ፡ ድርጊያ) ቃላት፡ አሰካክ፡ ላይ፡ ሹልጊዜ፡ እጅግ፡ የላቀን፡ የትችት፡ አስተያየትን፡ ስለሚሰጡ፡ ... ወደነዚህ፡ መግለጫዎች፡ የመመለሱ፡ ተግባር፡ ራሱን፡ የሚዘረጋና፡ የቃሉን፡ ፍች፡ የሚያስፋፋ፡ መኾኑ፡ የታወቀ፡ ነው ።”³² በፈረንሳይ፡ አገር፡ የግንኛውም፡ ሕጉን፡ “ዝግጅት፡ ጥናቶች” ወይም፡ የአሠራሩ፡ ጽሑፍ፡ ወረቀቶች፤ “የዕቅዶች፡ ... ሕጎች፡ ጽሑፎችን፡ ከነሐሳብ፡ ማመዛዘኛ፡ ሹነታ፡ መግለጫዎቻቸው፡ [እና፡ መነሻ፡ ነቅያቻቸው]፡ በዕቅዶቹ፡ ላይ፡ የታተቱ፡ (ራፖርትን) መግለጫዎችን ...፤ የኹለቱ፡ ምክር፡ ቤቶች፡ የይፋ፡ ውይይቶችንና፡ ክርክሮችን” ይጨምራል ።³³

በኢትዮጵያ፡ ዐይነተኛ፡ የዐማርኛና፡ እንግሊዝኛ፡ ጽሑፎቹ፡ የአመላለስ፡ (ትርጉም) ስሕተቶች፡ ስላለባቸው፡ ፍችን፡ በሚወስነው፡ የቅደም-ተከተል፡ ጽሕፈት፡ አቀማመጥ፡ አማካይነት፡ ሕግን፡ መተርጉም፡ እንዳንደ፡ የማያዋጣ፡ ተግባር፡ ነው ። በተጨማሪም፡ የሕግ፡ አዘጋጅቻችን፡ የሥራ፡ ጽሑፍ፡ ወረቀቶች፡ (ካሉ፡ ማለታችን፡

31 ለክስ፡ ኢንቴርፕሪታንዳ፡ ሌላት፡ ኡት፡ ቫልያት፡ (የሕግ፡ ፍች፡ በዋጋው፡ ነው) በሚለው፡ የላቲን፡ መሠረተ-ግጥር፡ እንደተገለጸው ።

32 ጉዳዩ፡ የሚመለከተው፡ ሕጉን፡ በመጠኑ፡ በቅርቡ፡ ጊዜ፡ የወጣና፡ በዐዲስ፡ የገበረ-ኅር፡ (ሰጃያል) አስተሳሰብና፡ ጠባይ፡ አመራር፡ ትንጅቶች፡ ባልታለፈ፡ ጊዜ፡ ይህ፡ ዘዴ፡ በተለየ፡ በቲና፡ እጥጋቢ፡ ነው ። የኢትዮጵያ፡ ሕጎች፡ በተባለው፡ አኳን፡ መታለፋቸው፡ ቀርቶ፡ እንዲያውም፡ ከሕዝቡ፡ እስተሳሰብ፡ ገና፡ ቀድመውና፡ ዐልፈው፡ ተርፈው፡ የሚገኙ፡ ፍችው ። በዚህ፡ አገር፡ ለጥቂት፡ ጊዜ፡ ከነዚህ፡ ሕጎች፡ ግደ፡ ተሻግሮ፡ ከመኾኑ፡ ይልቅ፡ ወደነዚህ፡ ቀድመው፡ ወደሚገኙ፡ ሕጎች፡ መግዘ፡ ሊኾን፡ ይችላል ።

33 ፕላንቶል፡ ቀ፡ 218፡ ማሳሰቢያ፡ 17 ። የሕጉ፡ ሥራ፡ ወረቀቶች፡ በቀጥታ፡ የሐጋጊውን፡ ፍላጎቶች፡ ሊያብራሩ፡ ይችላሉ፡ ወይም፡ ባይኾን፡ እንኳ፡ ከውጭ፡ ወይም፡ ከገር፡ ውስጥ፡ መነሻ፡ ነቅያች፡ ብድሮችን፡ ሊያመለክቱ፡ ሊችሉ፡ እንዲሁም፡ በፈንታቸው፡ አጠራጣሪ፡ ይዘቶችን፡ አብረርቶ፡ ለመገለጽ፡ ይረዳሉ ። እንደዚህ፡ ያሉ፡ አመልካች፡ መንገዶችን፡ በኢትዮጵያ፡ መወሰኛችን፡ አይደለም ።

ነው) ፡ እስካሁን ፡ ድረስ ፡ በይፋ ፡ ታትሎው ፡ ሳይወጡ ፡ ስለቀሩ ³⁴ ፡ ከነዚህ ፡ የሕግ ፡ ዝግጅት ፡ የሥራ ፡ ወረቀቶች ፡ የሕግ ፡ እውጫው ፡ አካላችን ፡ ፍላጎትን ፡ ዕርግጠኛነት ፡ ለማወቅ ፡ አይቻልም ። የፍርድ ፡ ነገርን ፡ ገልጦ ፡ ማተት ፡ (ራፖር ፡ ማድረግ) ተግባር ፡ በምሉ ፡ ከመደራጀቱ ፡ በፊት ፡ የተቋረጠ ፡ (የተወሰነ) የሕግ ፡ ነገርን ፡ ከማጣታችን ፡ ህልው ፡ ላይ ፡ ይህ ፡ ደግሞ ፡ ሲደረግበት ፡ ምናልባት ፡ ለጻፎች ፡ ለመሥሪያ ፡ ከታቀደላቸው ፡ የላቀ ፡ ነጻነት ፡ ይተውላቸዋል ፡ ማለት ፡ ነው ። ይኸን ፡ እንጂ ፡ ባይኾን ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥቱ ፡ ለሕጉ ጋቱ ፡ መቅደም ፡ ይጽፍላቸዋል ³⁵ ፡ የሕጎቹም ፡ የፈረንሳይ ፡ ዐይነተኛ ፡ ማደራጀት ፡ (ለምሳሌው ፡ ተግባር ፡ ማነሻ ፡ የኾኑት) ፡ ባጠራጣሪ ፡ ጉዳዮች ፡ ላይ ፡ ወደ ፡ ሕጋዊው ፡ ፍላጎት ፡ እንደሚጠቀሙ ፡ ኹነው ፡ መቆጠር ፡ ይገባቸዋል ፡ የሚል ፡ ሐሳብ ፡ ቀርቧል ። ባንድ ፡ በኩል ፡ ደግሞ ፡ የሕጋዊው ፡ ፍላጎት ፡ ከሌላ ፡ ከታወቀ ፡ ሕጋዊ ፡ ዝግጅት ፡ አንዱን ፡ ፅንሰ-ሐሳብ ፡ በመዋሉ ፡ ምክንያት ፡ በተዘዋዋሪ ፡ መንገድ ፡ ሊቃረም ፡ ይችላል ³⁶ ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ይህን ፡ በመሰለ ፡ ይዘት ፡ ላይ ፡ ለጉዳዩ ፡ እስፈላጊ ፡ የኾኑ ፡ የውጭ ፡ አገር ፡ መርሆች ፡ (አብነቶች ፡ ወይም ፡ አብነታዊ ፡ ትምርቶች) እና ፡ ነገሮች ፡ (የፍርድ) ፡ ፍላጎቱን ፡ ለማብራራት ፡ ሊረዱ ፡ ይችላሉ ፡ ለምሳሌ ፡ ያኸል ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕጎችን ፡ “መዛባት ፡ (ቃልን ፡ አለመጠበቅ)” (በፈረሳዩ ፡ ጽሑፍ ፡ ይሚውር ፡ የሮማይስጡ ፡ ሞራ) ፡ ፅንሰ-ሐሳብ ፡ ውሱን ፡ የኾነ ፡ ከዐይነተኛ ፡ ትርጉሙ ፡ የተረፈ ፡ ምስጢሩን ፡ ሮማናዊው ፡ የሕግ ፡ ጉዳዮች ፡ ሊያወጡት ፡ ይችላሉ ፡ (አናቅጽ ፡ ፩፻፲፭፻፶፮ ፡ ፩፻፲፯፻፸፯ ፡ ተከታታዮቹን ፡ ፩፻፲፭፻፺፰ ፡ ፩፻፲፭፻፶፫ ፡ ያመዛዝኗል ፡ ወይም ፡ ያስተያየዋል) ።

አንዳንድ ፡ በሠርኩና ፡ በምናኛው ፡ አነጋገር ፡ እንኳ ፡ ቀላልና ፡ ቀጥተኛ ፡ መሰለው ፡ የሚታዩት ፡ ጠቅላላ ፡ አነጋገሮች ፡ ትርጉም ፡ ያስፈልጋቸዋል ። “ቤት”ን ፡ (ሕንጻ) ፡ ወይም ፡ “ቤተ ፡ ዘመድ”ን ፡ (ቤተ ፡ ሰብ) የመሰሉ ፡ ቃላት ፡ የ“መርገፍ” (ጠርዝ) ፍች ፡ አላቸው ³⁷ ። እንግዲህ ፡ እነሆ ፡ “ቤት”ን ፡ ዘርግቶ ፡ ኮሳሳ ፡ የንጩት ፡ ጎዣን ፡ እንዲያቅፍ ፡ አድርጎ ፡ ወይም ፡ ጎዣን ፡ ካጥር ፡ ውጭ ፡ ትቶ ፡ ጨብጠና ፡ ወስኖ ፡ ለመተርጎም ፡ ይቻላል ። “ቤተ ፡ ዘመድ”ም ፡ ወላጆች ፡ ከልጆች ፡ ጋራ ፡ ወይም ፡ በጣም ፡ ርቆም ፡ ኾነ ፡ ቀርቦ ፡ ከጋራ ፡ የዘር ፡ ግንድ ፡ የወረዱን ፡ ክምችቶች ፡ (መንጋዎች) በምሉ ፡ ማለትን ፡ ሊኾን ፡ ይችላል ። ይህን ፡ በሚመለከተው ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ሕጋዊው ፡ በተለይ ፡ ይህን ፡ ነክ ፡ የኾነ ፡ ዐቂድ-ሐሳብ ፡ የነበረው ፡ ወይም ፡ ያሳየ ፡ ላይኾን ፡ ይችላል ። ይህ ፡ የኾነ ፡ እንደኾነ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሲወርድ ፡ ሲዋረድ ፡ የሚጣን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ባህልና ፡ ወግ ፡ ልማድ ፡ ወይም ፡ ርትዕ ፡ ፋና ፡ ተከትሎ ፡ ይገባ ፡ የመሰለውን ፡ ፍች ፡ ለመምረጥ ፡ ነጻ ፡ ይኾን ፡ ይኾናል ³⁸ ።

34 ከሽቶናሺች ፡ ፪ ፡ ይመለከቷል ፡ ከላይ ፡ የወደ ፡ ዠርባ ፡ አጭ ፡ መነሻ ፡ መሥመርችን ፡ እይ ።
 35 ከሽቶናሺች ፡ ፩ ፡ ጋራ ፡ ያመጣጥኗል ፡ ከላይ ፡ ፍርዳዊ ፡ ፍች ፡ ይመለከቷል ።
 36 ሕጉ ጋዊ ፡ ጭላንጭሎች ፡ (አመልካቾች) ፡ ሲታጡ ፡ (ማሳሰቢያ ፡ 32ን ፡ ይመለከቷል) ፡ እንደዚህ ፡ ያሉት ፡ ብድሮች ፡ (ውስቶች) ከተመጣጠኑት ፡ እንቅጾች ፡ ፍጹም ፡ ያውነት ፡ (መሰልነት) ላይ ፡ እየተቀነሱ ፡ ሊታለቡ ፡ ወይም ፡ ሊጠቡ ፡ (አንፈር) ይቻላል ። ነገር ፡ ግን ፡ እንደዚህ ፡ ያለው ፡ ያልተነደፈው ፡ (ዐባጣ ፡ ጎርባጣው ፡ ታውቆ ፡ ያልተለየ) የግመጠን ፡ ምርምር ፡ ውትያኖስ ፡ የሚያስከትለው ፡ ድካምና ፡ ወጪ ፡ ከመጠን ፡ በላይ ፡ ከባድ ፡ ነው ።
 37 ዊልያምስ ፡ 1ጽ ፡ 88 ።
 38 ከሽቶናሺች ፡ ፩ ፡ ይመለከቷል ፡ ከላይ ፡ ፍርዳዊ ፡ ዘይቤን ፡ ለምሳሌ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ እንቀጽ ፡ 1168 ፡ በ“ቤተ ፡ ዘመድ” ፡ ፍች ፡ ላይ ፡ እይ ።

3. ሕጉ፡ ባረመመበት፡ (በማይናገርበት) ላይ፤

ማናቸውም፡ ደንብ፡ ሌላ፡ ጉዳዮችን፡ ገድፎ፡ ይዘቱን፡ ሊያውጅ፡ (በይፋ፡ ሊገልጽ) ወይም፡ ያቀፋቸውን፡ ይዘቶች፡ በአኃዝ፡ ሊዘረዝር፡ ይችላል። ደንቡ፡ ለሥራ፡ በሚሰራውበት፡ ጊዜ፡ እንደዚህ፡ ያለው፡ የአኃዝ፡ አዘራዘር፡ እንደ፡ አስረጅ፡ መግለጫ፡ (ለምሳሌ፡ በፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፩፻፳፯፻፺፫) ብቻ፡ መስሎ፡ ይታይ፡ ይኾናል፡ ደንቡ፡ በተመሳሳይ፡ ማመጣጠን፡ እስከሚለጠጥበት፡ (እስከሚዘረጋበት) ድረስ፡ ሌላ፡ ተመሳሳይ፡ ጉዳዮችን፡ ከውጭ፡ ሳይተው፡ (የአ፡ ፓሪ) ክርክር፡ ወይም፡ የ“ተመሳሳይ፡ ማመዛዘን”) ማለት፡ ነው፤ ወይም፡ ጎልቶ፡ የተነገረው፡ (ፍርዳዊ፡ አነጋገር) እንደወሰነ፡ መስሎ፡ ብቅ፡ ይል፡ ይኾናል፡ (በፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፩፻፳፯፻፺፫—፯፡ ወይም፡ ፪፻፳፫፻፳፱፡ እንደሰፈረው) በአኃዝ፡ ያልተዘረዘሩ፡ ኹነታዎችን፡ ከደጅ፡ ሳይተው፡ (የአ፡ ኮንትራሪዮ፡ ክርክር፡ ወይም፡ የ“መቃወም፡ ማመዛዘን”) ማለት፡ ነው። ይኹን፡ እንጂ፡ አብዛኛውን፡ ጊዜ፡ የሚያጋጥሙን፡ (ፍርዳዊ) አነጋገሮች፡ ወይም፡ የአኃዝ፡ አዘራዘሮች፡ (አቁጣጠሮች) ስለኹኑ፡ አመሳሰሎ፡ የማመጣጠን፡ ልምድን፡ እንዳሻና፡ እንዳፈቀደ፡ (በዘፈቀደ) ሊገለገሉበት፡ አይገባም። ደግሞም፡ ይኸው፡ ያመሳሰሎ፡ ማመጣጠን፡ (ማዳረስ) አገልግሎት፡ የወንጀልንና፡ “ከተለመደው፡ ግብር፡ ወጣ፡ ያሉ፡ ልዩ” አንቀጾችን፡ (የሕግ፡ ጽሑፎችን) በሚመለከተው፡ ላይ፡ እንዳይሠራበት፡ የተከለከለ፡ ነው። በርግጥ፡ የወንጀለኛ፡ መቅጫ፡ ሕግ፡ አንቀጽ፡ ፪፡ (፩) “ፍርድ፡ ቤቱ፡ በማመሳሰል፡ አመጣጥኖና፡ እንዲዳረስ፡ (ለጥጦ፡ እንዲባቃ) አድርጎ፡ የሕግ፡ መጣስ፡ ኹነታን፡ ሊፈጥር፡ አይችልም” በማለት፡ አስተካክሎና፡ ለይቶ፡ ያረጋግጣል ³⁹ ።

ከተለመደው፡ ግብር፡ ወጣ፡ ስላሉት፡ ልዩ፡ ጽሑፎች፡ (ግን)፡ በዓለም፡ ዕውቅ፡ የኾነው፡ የላቲን፡ መሠረተ-ንግር፡ (ብሂል)፡ “ኤክሴፕሺዮ፡ ኤስት፡ ስትሪክታየ፡ ኢንቴርፕሪታሲዮኒስ”፡ (ከተለመደው፡ ግብር፡ ወጥቶ፡ የተለየው፡ ፍች፡ ውሱን፡ ነው) ሲል፡ ያትታል። ስለዚህ፡ ሰፋ፡ ያሉ፡ ጠቅላላ፡ ደንቦች፡ የሚያመጧቸው፡ ከተለመደው፡ ግብር፡ ወጣ፡ ያሉ፡ ልዩ፡ ኹነታዎች፡ ማናቸውንም፡ ደንቦች፡ አመሳሰሎ፡ በማመጣጠን፡ ለጥጦ፡ በማባቃት፡ መዘርጋታቸውን፡ ከአፍአ፡ (ደጅ) በሚተው፡ በማያፈናፍን፡ ውሱን፡ መልክ፡ መተርጎም፡ ይገባቸዋል ⁴⁰ ። በቀንድ፡ ከብቶች፡ በያንዳንዱ፡ ራስ፡ ላይ፡ አንዳንድ፡ ብር፡ ቀረጥ፡ (ግብር) ተጥሎ፡ ይሰበባል፡ ብለን፡ በምሳሌ፡ መንገድ፡ እስቲ፡ እንመልል፡ ፍየሎች፡ መቸም፡ በገሃድ፡ እንዲገደፉ፡ ተደርጓል፡ እንበል። እንግዲህ፡ አመጣጥኖ፡ በማመሳሰል፡ ለጥጦ፡ እንዲዳረስ፡ በመሻት፡ የፍየሎች፡ መገደፍ፡ ወደ፡ በጎች፡ መታለፍ፡ (መተው)፡ ሊዘረጋ፡ አይገባውም!

39 በዚያው፡ አንቀጽ፡ ላይ፡ ንኡስ፡ አንቀጽ፡ ፪፡ ሐጋጊው፡ የፈለገውን፡ ሐሳብ፡ ለማረጋገጥ፡ ሲል፡ ይህ፡ (በሌላ፡ ዘዴዎች) “ሕግን፡ ከመተርጎም”፡ እንዳያግድ፡ ያደርጋል።

40 በእንግሊዝና፡ አሜሪካ፡ አብነታዊ፡ ትምህርት፡ እምነት፡ መሠረት፡ የታወጀ፡ ሕግ፡ ጽሑፎች፡ ኹሉ፡ ውሱን፡ ኹነው፡ መተርጎም፡ ይገባቸዋል፡ (ማለት፡ አመሳሰሎና፡ አመጣጥኖ፡ ለጥጦ፡ በማዳረስ፡ ፈሊጥ፡ መዘርጋት፡ ከቶ፡ አይገባቸውም)፡ ስለምን፡ ቢሉ፡ የታወጀ፡ ሕጎች፡ ኹሉ፡ ከዳኛ፡ ሠራሽ፡ የልግድ፡ ሕግ፡ ውጭ፡ የኹኑ፡ ከተለመደው፡ ወጣ፡ ያሉ፡ ልዩ፡ ድርጊያዎች፡ ኹነው፡ ስለሚገመቱ፡ ነው፡ ይሏል። እንዲሁ፡ ስሙ-ጥር፡ አሜሪካዊ፡ የሕግ፡ ምሁር፡ በቅርቡ፡ የነቀፈው፡ እንደዚህ፡ ያለው፡ አብነታዊ፡ ትምህርት፡ እምነት፡ የልግድ፡ ሕጉ፡ ልክ፡ የታወጀ፡ እንጂ፡ ዳኛ፡ ሠራሽ፡ ባልኾነበት፡ በዚህም፡ ዐዋጅዊ፡ ትርጉሙ፡ ኹሉንም፡ ያቀፈና፡ ያጠቃለለ፡ በኾነበት፡ ኢትዮጵያ፡ ውስጥ፡ በምንም፡ ዐይነት፡ መንገድ፡ ቢኾን፡ ይዘት፡ አልባና፡ ዐላማቢስ፡ ይኾናል፡ (ከአንቀጽ፡ 3347፡ ፍትሐ፡ ብሔር፡ ሕግ፡ ጋራ፡ ያስተያየዋል)።

ያመሳሰሉ፡ በማመጣጠን፡ ማዳረስ፡ ከርከር፡ አንዳንዴ፡ አ፡ ፎርቲዮሪ፡ (“እንዲያውም፡ ከበለጠ፡ (በጣም፡ ከጠነከረ”) ምክንያት፡ ጋራ”) በመባል፡ የታወቀውን፡ ቅርጽ፡ (መልክ) ይይዛል ። በዚህ፡ ከርከር፡ መንገድ፡ ነው፡ አንዳንድ፡ የውሎች፡ ፍች፡ ደንቦችን፡ ወደ፡ ሕጎች፡ ዘይቤ፡ የዘረጋናቸው (ኹሉም) ይህ፡ ዘይቤ፡ ከሚገባው፡ በላይ፡ እንዲያልፍ፡ አያስፈልግም ። የራሳችን፡ ሕጋዊ፡ ዝግጅቶች፡ በበለጥ፡ በተመዘኑ ረቱበት፡ በአህጉራዊው፡ ኤውሮጳ፡ የሕግ፡ ዝግጅቶችም፡ ዘንድ፡ እነዚህ፡ አከራካሪ፡ ዘይቤ፡ ደንቦች፡ በጠቅላላው፡ ታውቀው፡ የተቀበሏቸው፡ ሙኾናቸው፡ የተረጋገጠ፡ ሀልው፡ ባይኾን፡ ኑሮ፡ ያመሳሰሉ፡ በማመጣጠን፡ ማዳረስ፡ ተግባራችን፡ ምናልባት፡ በጣም፡ እንደራቀ፡ ነገር፡ ተቋጥሮ፡ ዋጋ፡ አልባ፡ ይኾን፡ ነበረ ።

ጥቂቱን፡ ጉዳዮች፡ በሚመለከተው፡ ረገድ፡ የሕጉ፡ አርምፕ፡ እንደፍጹም፡ ዋጋ ቢስ፡ ባደነት፡ ቫዙኦም፡ ሊቁጠር፡ ይችላል ። እንደዚህ፡ ባለው፡ በምሉ፡ በተደገፈው፡ አውራ፡ መነሻ፡ ጉዳይ፡ ላይ፡ የሚረዳ፡ መፍትሔ፡ ለማግኘት፡ ሲባል፡ ወደ፡ ቀዲም፡ ወይም፡ ልማዳዊ፡ ደንቦች፡ መኬድን፡ የፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕጋችን፡ የቀድሞውን፡ የሚሸሩ፡ ጽሑፎች፡ (አንቀጽ፡ ፫፻፳፫፻፵፯) አያግዱም ። ነገር፡ ግን፡ ከሕጉጋችን፡ ውስጥ፡ “፡ ለምሳሌ፡ የ“መረዳጃ” ማህበር፡ ወይም፡ ድርጅት፡ መገደፋ፡ የሚፈጥረው፡ የፕሪማ፡ ፋቺየ፡ ቫዙኦም፡ (የላይ፡ ላይ፡ ገጥታ፡ ባደነትን) ብቻ፡ ነው ። በርግጡ፡ ውል፡ የሚያስገቡ፡ ልማዳዊ፡ መረዳጃዎች፡ (እንደ፡ “ዕቅብ”)፡ የተለየ፡ ሕጉግ፡ እስኪ፡ ወጣላቸው፡ ድረስ፡ በፍትሕ፡ ብሔር፡ ሕጉ፡ ስለውሎች፡ በጠቅላላው፡ በሚለው፡ ርእስ፡ ውሎች፡ “በሚያስከትሉት፡ አጋጣሚ” ነገሮች፡ በሚለው፡ ደንብ፡ በቀላሉ፡ ይዳኛሉ ። ይልቁንስ፡ ማንኛውም፡ ዐይነት፡ “የግል፡ ኢንተርናሲዮናዊ፡ ሕግ”፡ ደንቦች፡ ማጠሩ፡ (መጥፋቱ)፡ በሕጋችን፡ ውስጥ፡ ዕርግጠኛ፡ ባደነትን፡ መሥርቷል፡ ከዚህ፡ የባሰውም፡ ይህንኑ፡ ባደ፡ ስፍራ፡ ለመምላት፡ ምንም፡ ዐይነት፡ ቀዲም፡ ወይም፡ የልማድ፡ ደንቦች፡ አለመኖራቸው፡ ነው ። የዚህ፡ ውጤትም፡ በድፍን፡ የሕጎች፡ ግጭት፡ ግንባር፡ ሚዳ፡ ላይ፡ የተናጋ፡ የፍርድ፡ ቤት፡ ሥራ፡ ልምድን፡ ማስተክሉ፡ ነው ።

4. ሕጉ፡ ርስበርሱ፡ ተፃርፎ፡ በሚፋለስበትና፡ በሚያሻማበት፡ ላይ፡

በሕጎች፡ ዕርከን፡ (ማዕርግ፡ ወይም፡ ደረጃ) መሠረተ-ሐሳብ⁴¹፡ የዝቅተኛው፡ የሕግ፡ ድርጊያ፡ የከፍተኛውን፡ ደረጃ፡ ሊቀናቀንና፡ ሊፃረር፡ አይችልም ። ነገር፡ ግን፡ መፃረሩ፡ በአንድ፡ ዐይነት፡ ማዕርግ፡ ባሉ፡ ደንቦች፡ መካከል፡ ያጋጠመ፡ እንደኾነ፡ ምን፡ ይኾናል? ይህን፡ ችግር፡ በኹለት፡ የሕግ፡ ሲያንስ፡ ጥበብ፡ መሠረተ-ግግሮች፡ ይፈቱ ታል፡ (ይወጡታል) ። የመዝናኛው፡ ሌክስ፡ ፖስተሪዮር፡ ዴርጋት፡ ፕሪዮሪ፡ ወይም፡ “የጸላኛው፡ የፈተኛውን፡ አቸንፎ፡ [ተጭኖና፡ ጨቁና፡ ዋጋውን፡ ቀንሶት] ይዘልቅበታል፡ (ይወጣበታል)” ይላል ። የዚህ፡ ትእዛዝ፡ ወይም፡ መሠረተ-ግግር፡ ወይ ይት፡ (ግግር) በዚህ፡ መጽሔት፡ ጥቂት፡ ዘግየት፡ ብሎ፡ በሚታተመው፡ “የተሻሩ፡

41 ከሽፍናቪች፡ ፩፡ እይ፡ ከላይ፡ የሕግ፡ ባደ፡ ለፍራዎችን፡ መደረግ፡ (መምላት)፡ የሚለውን፡ ይመለከቷል ።

42 ከሽፍናቪች፡ ፱፤ የኢትዮጵያ፡ ጥናቶች፡ (ጀርናል)፡ መጽሔት፡ (1956)፡ ገጽ፡ 111፡ “በኢትዮጵያ፡ የሕጎች፡ ማዕርግ”፡ ይመለከቷል ።

ሕጎች” በሚል ራሱን፣ በቻለ፣ የተለየ፣ አንቀጽ፣ እንደሚወጣ፣ ተስፋ፣ ይደረጋል፣ እንጂ፣ የዚህ፣ ያኹኑ፣ መነሻ፣ ርእስ፣ ድርሻ፣ አይደለም⁴³ ።

ከዚህ ላይ፣ እኛን፣ የሚመለከተው፣ ኹለተኛ፣ መሠረተ-ንግር፣ ሌክስ፣ ስፔሺያሊስ፣ ዴርጋት፣ ጄኔራሊ፣ ወይም፣ “ልዩ፣ ሕግ፣ አጠቃላይን፣ ሕግ፣ አቸን፣ [ተጭኖና፣ ጨቀኖ፣ ዋጋውን፣ ቀንሶት] ይወጣበታል” ይላል። ኹለት፣ ያንድ፣ ዐይነት፣ ማዕርግ፣ እንድ፣ ላይ፣ የወጡና፣ የተሠሩ፣ ደንቦች፣ በተጋጨ፣ ጊዜ፣ የትኛው፣ በበለጥ፣ ጠቅላላ፣ ነው፣ የትኛውስ፣ በበለጥ፣ “ልዩ” ከመኾኑ፣ የተነሣ፣ ያነሰ፣ ግንባር፣ ሚዳን፣ ያቀፈ፣ ነው፣ ብለን፣ ለማረጋገጥ፣ መጣር፣ ይገባል። እነሆ፣ ጉልቶ፣ እንደምናየው፣ (1) “በቀንድ፣ ከብቶች፣ ላይ፣ ቀረጥ፣ ይገባል፣” በሚለውና፣ (2) “በፍየሎች፣ [የቀንድ፣ ከብት፣ ቢጤዎች] ላይ፣ ቀረጥ፣ አይገባም፣” በሚለው፣ ኹለት፣ የምለላ፣ ነገር፣ አጣጣሎች፣ መካከል፣ ምሉ፣ ተፃራሪነት፣ የለም። (እንግዳህ) ኹለተኛው፣ ደንብ፣ በበለጥ፣ ልዩ፣ ነውና፣ ፍየሎችን፣ በሚመለከተው፣ ጉዳይ፣ ረገድ፣ የቀንድ፣ ከብት፣ ጠቅላላ፣ ደንብን፣ አቸን፣ [ተጭኖና፣ ጨቀኖ፣ ዋጋውን፣ ቀንሶት] በጠቅላላው፣ ላይ፣ ይገባበታል። ከተለመደው፣ ወጣ፣ ብሎ፣ ልዩ፣ በመኾኑ፣ ውሱን፣ ኹኖ፣ ጠብቦ፣ መተርጎም፣ ይገባዋል፣ ማለት፣ ፍችን፣ በሚወስነው፣ የቅደም-ተከተሉ፣ አተረጓጎም፣ መሠረት፣ የቀንድ፣ ከብቶች፣ ኹሉ፣ ተቀራጭ፣ ኹነው፣ ሲቀሩ፣ ለፍየሎች፣ (ግን) እ፣ ከገትራሪዮ (ተቃራኒ፣ በመኾኑ፣ አይመለከትም) ነው። ደግሞም፣ ሌላ፣ ማሰረጃ፣ ምሳሌ፣ ይኾን፣ ዘንድ፣ ማናቸውም፣ የመንግሥት፣ አገልጋይ፣ በራሱ፣ ጥፋት፣ ለበደለው፣ ኪሣራዎች፣ ለመክፈል፣ ተገዳጅ፣ ነው፣ (አንቀጽ፣ ፪ሺሕ፸፻፳፮፣ ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ) የሚለው፣ ዳኛው፣ (ልዩ፣ ዐይነት፣ የመንግሥት፣ አገልጋይ፣ መኾኑ፣ ነው፣) ከንደዚህ፣ ያለው፣ ግዳጅ፣ ነጻ፣ ነው፣ በሚለው፣ (አንቀጽ፣ ፪ሺሕ፸፻፴፰፣ (ሐ) ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ) ዋጋው፣ ተቀንሶ፣ ተቸንፎና፣ ተረትቷል።

እነሆ፣ ከኹለቱ፣ ማንኛውም፣ አንዱ፣ ከተለመደው፣ ወጣ፣ ብሎ፣ ካንደኛው፣ የተለየ፣ ነው፣ ተብሎ፣ ሊረዱት፣ በማይቻል፣ በጠቅላላነታቸው፣ እኩልና፣ አቻ፣ በኾኑ፣ ኹለት፣ እንድ፣ ዐይነት፣ ደንቦች፣ መካከል፣ ሊገለጹ፣ የማይቻል፣ ምሉ፣ መፋለስ፣ (ተፃራሪነት) ሊኖር፣ ይችላል፤ ከኹለቱ፣ አንዱን፣ ከሥራ፣ ላይ፣ ብናውለውም፣ ኹለተኛው፣ ውጤቱን፣ ኹሉ፣ ያጣል። ለማሰረጃ፣ ያኸል፣ በፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ ፪ሺሕ፸፻፳፮፣ እና፣ በዚያው፣ ባንዱ፣ አንቀጽ፣ ውስጥ፣ በንኡስ፣ እናቅጽ፣ ፪፣ እና፣ ፫፣ መካከል⁴⁴፣ እንደዚህ፣ ያለ፣ ምሉ፣ የርሰበርስ፣ ተፃራሪነት፣ (ግጭት) ያለባቸው፣ ስለሚመስል፣ በገይል፣ መጫንን፣ ወይም፣ ማስገደድን፣ በኹለት፣ እኩል፣ ኹነው፣ በተለያዩ፣ መንገዶች፣ የየራሳቸውን፣ ዋጋ፣ እንድናይላቸው፣ ያስፈልገናል፤ እንደዚህ፣ ያለ፣ ምሉ፣ የርሰበርስ፣ ተፃራሪነትን፣ እጅግ፣ ከባሕርይ፣ ውጭ፣ በኾኑ፣

43 በፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ 3341፣ ላይና፣ በአንዳንድ፣ የሕግ፣ ጥበብ፣ ግይተኞች፣ የተዘነጋ፣ በሚመስለው፣ በገደ፣ ላይኾን፣ በምስጢሩ፣ ወይም፣ በውስጡ፣ መሻርን፣ በሚነግረው፣ ፅንሰ-ሐሳብ፣ መንገድና፣ መተካቱ፣ በተለይ፣ ይጠቅማል።

44 ኹለቱም፣ ከረዥም፣ ጊዜ፣ ዝምር፣ ከሚነቀፈው፣ የፈረንሳይ፣ ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ አንቀጽ፣ 1112፣ በሚገባ፣ ባለማመዛዘን፣ በጥድፈያ፣ የተወሰዱ፣ ውሰቶች፣ ሲኾኑ፣ ይኸውም፣ አንቀጽ፣ በፈንታው፣ የነቃው፣ ያን፣ የጥንት፣ የሕግ፣ ዕውቀት፣ ምስክር፣ ፖሪጥን፣ አስተውሎና፣ ነቅቶ፣ ካለማንበብ፣ የተነሣ፣ ነው። በዚህ፣ መነሻ፣ ርእስ፣ ላይ፣ ጂ. ሪፔርት፣ የጥላይታል፣ ፍትሐ፣ ብሔር፣ ሕግ፣ የመዝሙሪያ፣ ደረጃ፣ ጥናት፣ ጽሑፍ፣ (አ. ኤ. አ. 1952)፣ ተም፣ ፪፣ ቀ.፣ 237-8፣ እና፣ የፈ. ፒ. ዋልቶን፣ የግብጽ፣ የግዴታዎች፣ ሕግ፣ (አ. ኤ. አ. 1923)፣ ሾሉ፣ ፩፣ ገጽ፣ 227፣ ይመለከቷል። የፈረንሳይ፣ ፍርድ፣ ቤቶች፣ በጋይል፣ መጫንን፣ (በ1076፣ አንቀጽ፣ በንኡስ፣ አንቀጽ፣ ፫፣ እንደተገለጸው፣ ኹሉ)፣ ሌላ፣ ራሱን፣ የቻለ፣ ከራሱ፣ ውጭ፣ የኾነ፣ ኹነታን፣ ላይመራመሩ፣ ለራሳቸው፣ በሚሰጣቸውና፣ በሚታያቸው፣ ሚዳን፣ ነው፣ ዋጋውን፣ የሚሰጡት።

ሥራዎች : አማካይነት : ካልኾነ : በቀር : እንዲሁ : በቀላሉ : አስረድቶ : ለማለፍ : አይቻልም = እነዚህን : በመሰሉ : ደንቦች : መካከል : የፍርድ : ቤቱ : ምርጫ : በእውነቱ : በግድ : እንደመሰለውና : እንዳሻው : (በዘፈቀደ) ነው ። ነገር : ግን : የዳኞች : ከነዚህ : ደንቦች : ውስጥ : ደጋግሞ : አንዱን : ለይቶ : መፍቀድ : በዚህ : ጉዳይ : ላይ : የተቋረጠ : የፍርድ : ልማድን : በመፍጠር⁴⁵ : ችግሩን : ያስወግደዋል : (ይፈታዋል) ።

5. ሕጉ : ከአእምሮ : ሚዛን : ውጭ : በኾነበት : ላይ ፤

ጠበቃው : የታሪክና : የኤኮኖሚ : ትምህርትን : ሊያውቅ : ይገባዋል = በታወቁ ትና : ደንበኛ : የፍትሕ : የማመዛዘኛ : ፈሊጥ : (ሎጂክ) መሠረተ-ንግሮችና : መውጫ : መግቢያ : ፈሊጦች : ላይ : መዘበን : ብቻ : ሳይኾን : የሕግ : ድርጅቶችን : የዠርባ : ታሪካዊ : ንጣፋቸውንና : ያለውን : (ያኹነን) የኅብረ-ኑሮና : የኤኮኖሚክ : ዐላማዎቻቸውን : ዘርዘሮ : እንዲረዳ : ይገባዋል ። ማናቸውም : ሕግ : በከበደ : መልክ : የማያመዛዝን : መሰሉ : ከመታየቱ : የተነሣ : ሲወርድ : ሲዋረድ : የመጣን : የባህልና : ወግ : ልማድን : ፍትሕን : ወይም : እርምጃን : (እድገትን) በጎይል : የሚያናውጣቸውና : የሚጎዳቸው : ሲኾን : ዳኛው : በፍች : ደንቦቹ : ውስጥ : ሕጉን : በበለጥ : ለአእምሮ : ሚዛን : አስተውሎ : እንዲዋጥ : አድርጎ : ከግብር : ላይ : ለማዋል : የሚቻልበት : አንዳንድ : ቀዳዳ : (መንገድ) እንዳለ : ብሎ : መፈላለግና : መመራመር : ይገባዋል ። ይህ : ሊደረግ በት : የሚቻልበትን : ጊዜ : ያውም : በጉልህ : የተጸፈውን : (በመቃወም) በማስተባበል : (“በጥቶ : ደም : የማፍሰስን” ጉዳይ) አንሥተን : ለይተንና : ፍጹም : ልዩ : በኾነ : መንገድ : አስተካክለን : ከፍ : ብለን : ማስረጃውን : ሰጥተናል ። ነገር : ግን : የፈቲሕነትን : ጥበብና : ብልጎት : ለመመጣንና : ለመገመት : የሚፈታተኑ : ደጋግመው : የሚመጡ : አጋጣሚዎች : የሚነሡት : እሻሚና : አወላዋይ : ከመኾናቸው : የተነሣ⁴⁶ : በፍች : ወሳኝ : አሰካክ : ኾነ : ወይም : በሕጉጋዊ : ተች : መግለጫዎቹ : ቀርጥና : ኮለል : ያለ : ጉልህ : መፍትሔ : ሳይጫንበት : ቀርቶ : ሕጉ : ካንድ : ፍች : በላይ : በሚቀበልበት : ስፍራ : ላይ : ነው ። ለማስረጃ : እነዚያ : “የመርገፍ : ዘይቦች”⁴⁷ : ተብለው : የተጠሩትን : ከኢትዮጵያ : ባህልና : ወግ : ወይም : ፍትሕ : ወይም : የኅብረ : ኑሮ : ፍላጎቶች : ጋራ : እንዲግባቡና : እንዲመቹ : አድርጎ : ለጥጠ : ወይም : ወስኖ : ለመተርጎም : ይቻላል ። በዐይነትነታቸውና : በአብነትነታቸው : በቀጥታ : እንደነዚህ : ወዳሉ : የፍርድ : ፈሊጣዊ : አበራየቶች : (አሠራሮች) የሚያመሩ : እየተመላለሱ : የሚመጡ : ፅንሰ-ሐሳቦች : “ቅን : እምነት” : “ሮቱዕ : ምግባር” (ሞራሊቲ) : “ጥፋት”⁴⁸ : “አእምሯዊ : ማመዛዘን” : እነዚህንም : የመሰሉ : ኹሉ : ናቸው ።

⁴⁵ ከላይ : አድ : ፩ : ፪ን : ይመለከታል ።

⁴⁶ ከላይ : አድ : ፪ : ይመለከታል ።

⁴⁷ ከላይ : አድ : ፪ : ለ : ስለ : ቅጣት : ይመለከታል ።

⁴⁸ በሰሌተት : “ሕግን : መጣስ” ተብሎ : በፍትሕ : ብሔር : ሕጉ : የእንግሊዘኛ : ጽሑፍ : ተተርጎሟል ።

፩ ። መደምደሚያ ።

የታወጁ ፡ ሕጎችን ፡ ፍች ፡ የሚጻፉ ፡ ግናቸው ፡ ሕጉንጋዊ ፡ ፍርድ ፡ ወይም ፡ መርሐዊ ፡ (አብነታዊ) መሠረተ-ሐሳቦች ፡ (ሥርዐቶች ፡ ወይም ፡ ደንቦች) ከሌሉ ፡ ዘንድ ፡ ከፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕጉ ፡ ጽሑፎች ፡ የውሎች ፡ ትርጉም ፡ አመጣጥንና ፡ አመሰግና ፡ በመዘርጋት ፡ ለአገልግሎት ፡ ሊሰማሩ ፡ (ሊውሉ) የሚችሉ ፡ ደንቦችን ፡ (መሠረተ-ሐሳቦች) ጠብተንና ፡ ለይተን ፡ (ፈልፍለን ፡ ወይም ፡ አልበን) ለማውጣት ፡ ሞክረናል ። በሙከራችንም ፡ የደረሰንባቸው ፡ ውጤቶች ፡ የመሠረት ፡ አቋሞቻቸው ፡ ከኛው ፡ ከማይለያዩ ፡ የሕግ ፡ ዝግጅቶች ፡ ላይ ፡ ጎልተው ፡ ከሚታዩት ፡ የትርጉም ፡ ዝንባሌዎች ፡ አስጠግተውናል ። የካናዳው ፡ ኩይቤክ ፡ ግዛት ፡ (አውራጃ) ሕግ ፡ በአህጉራዊው ፡ ኤውሮጳ ፡ የሕግ ፡ አዘገጃጀቶች ፡ ዐይነት ፡ መንገድ ፡ አድርጎ ፡ ጥር ፡ ግር ፡ የወጣ ፡ ነው ። ከዚህም ፡ የተነሣ ፡ የወጡት ፡ የሕግ ፡ ፍሬዎቹ ፡ ባለኹለት ፡ ቋንቋ ፡ ናቸው ። በሕዝብ ፡ ሕጉ ፡ (ፓብሊክ ፡ ሎው) እና ፡ ባልጻጸም ፡ ሥነ ፡ ሥርዐቱ ፡ ዘልቀው ፡ የሚታዩት ፡ የልማድ ሕግ ፡ ፅንሰ-ሐሳቦች ፡ ናቸው ። እነዚህ ፡ ከኢትዮጵያዊው ፡ አቋቋም ፡ ጋራ ፡ በተመጣጣኝነት ፡ ተመሳሳይ ፡ የሆኑት ፡ ካናዳዊ ፡ ሕጎች ፡ ፈ . ፒ . ዋልተን ፡ የታችኛውን ፡ ካናዳ ፡ የትርጉም ፡ ደንቦችን ፡ እንደሚከተለው ፡ አድርጎ ፡ አጠቃልሎ ፡ እንደነደፋቸው ⁴⁹ ፡ ለመደምደሚያ ፡ መጥቀሱን ፡ ትክክለኛና ፡ ተገቢ ፡ ያደርጉታል ።

"1. የመገመሪያውና ፡ መሪ ፡ ደንቡ ፡ በቀረበው ፡ ጭብጥ ፡ (ይዘት) ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ሕጉ ፡ ጎልሕና ፡ የግያሻግ ፡ በሆነበት ፡ ላይ ፡ ወደ ፡ ግናቸውም ፡ ሌላ ፡ ምንጭ ፡ አምርቶ ፡ በመጥቀስ ፡ ጉዳዩን ፡ ለመቁጣጠር ፡ ወይም ፡ አስረድቶ ፡ ለግለሰብ ፡ አይቻልም ። ...4. ግዴታዎችንና ፡ ዐይነት ፡ መለያዎችን ፡ (ማሻሻያዎችን) ሌላ ፡ ምንጫን ፡ ጠቃቅለ ፡ ወደ ፡ ሕጉ ፡ አምጥቶ ፡ ለግብግብ ፡ አይቻልም ። 5. የሕጉ ፡ የአንገሊዝና ፡ የፈረንሳይ ፡ ቋንቋ ፡ ጽሑፎች ፡ የምስክርነት ፡ ሥልጣናቸው ፡ እነሱ ፡ ስለሆኑ ፡ አንደኛው ፡ ሌላውን ፡ (ኹለተኛውን) ለመተርጎሚያ ፡ ሊያገለግል ፡ ይችላል ። 6. ሕጉ ፡ አሻሚ ፡ ወይም ፡ ያልተረጋገጠ ፡ በሆነ ፡ ጊዜ ፡ ሊፍታታና ፡ ሊተረጎም ፡ ይገባል ። 7. ለንደዚህ ፡ ያለው ፡ አተረጓጎም ፡ የሚሻለው ፡ መሪ ፡ ሕጉ ፡ ራሱ ፡ ነው ። 8. የሕጉን ፡ አንቀጾች ፡ በዝርዝራቸው ፡ ሲያመጣጥኛቸውና ፡ ሲያጻጽሯቸው ፡ ያከራካሪው ፡ አንቀጽ ፡ ፍች ፡ አኹንም ፡ ተለይቶ ፡ ያልተረጋገጠ ፡ የሆነ ፡ አንደኛው ፡ እጅግ ፡ በጣም ፡ የሚታመነው ፡ መሪ ፡ የኮሚሽኔሮቹ ፡ (ሕጉን ፡ ያዘጋጁት) ተች ፡ መግለጫዎች ፡ ይኸናሉ ። 9. የሕጉን ፡ ሌላ ፡ አንቀጽ ፡ ወይም ፡ የሕግ ፡ አዘጋጃቹን ፡ ግብረጃዎች ፡ በመጥቀስ ፡ ነገሩ ፡ ባልተደመደመ ፡ ጊዜ ፡ ቀጥሎ ፡ የሚገኘው ፡ የተሻለ ፡ መሪ ፡ ነገሮቹን ፡ በቀጥታና ፡ በጭብጣቸው ፡ መወሰኑ ፡ ነው ። ...12. አንድ ፡ ጽሑፍ ፡ ከፈረንሳይ ፡ ሕግ ፡ በመነጨ ፡ ጊዜ ፡ ከፈረንሳይ ፡ ምስክር ፡ ባለሥልጣናት ፡ ጋራ ፡ በግንጻጸርና ፡ በመጠቃቀስ ፡ ይተረጎሟል ፡ ከአንገሊዝ ፡ ሕግ ፡ የፈለቀ ፡ በመሆኑ ፡ ጊዜም ፡ ከአንገሊዝ ፡ ምስክር ፡ ባለሥልጣናት ፡ ጋራ ፡ ያመሰክራል ።"

8 ፡ 9 ፡ እና ፡ 12 ፡ ትእዛዛዊ ፡ መሠረተ-ንግሮች ፡ ባኹኑ ፡ ሰዓት ፡ ለኢትዮጵያ ፡ ያነሰ ፡ አስፈላጊነት ፡ ይኖራቸዋል ፡ ስለምን ፡ ቢሉ ፡ (ሀ) የሕግ ፡ አዘጋጅ ፡ ኮሚሽኔሮቻችን ፡ ተች ፡ መግለጫዎች ፡ እስካኹን ፡ ድረስ ፡ ገና ፡ በትም ፡ ስላልወጡ ፤ (ለ) የተቋረጡ ፡ የፍርድ ፡ ነገሮችን ፡ ተከታትሎ ፡ ተችቶ ፡ የመግለጡ ፡ ተግባር ፡ ገና ፡ መዘመና ፡ ስለሆነና ፡ ይህንኑ ፡ ተግባር ፡ ማልማቱ ፡ ብዙ ፡ ዘመናትን ፡ የሚጠይቅ ፡ ስለሆነ ፤ (ሐ) አንድ ፡ የተለየ ፡ ጉዳይን ፡ የሚመለከቱ ፡ ሕግ ፡ ጽሑፎች ፡ የተነሡባቸው ፡ ምንጫች ፡ ተለይተው ፡ ታውቀው ፡ የተረጋገጡ ፡ ስላልሆኑ ፡ ነው ። ትእዛዛዊ ፡ መሠረተ-ንግር ፡ 5ን ፡ የሚመለከት ፡ አንድ ፡ ተጨማሪ ፡ ችግር ፡ አለ ። የሕጎቻችን ፡ የፈረንሳይ ፡ አውራ ፡ ጽሑፎች ፡ አብነት ፡ የሚኾኑ ፡ ደንቦች ፡ ምስክር ፡ ባለሥልጣን ፡ የሏቸውም ፡ በዛሬው ፡ ጊዜም ፡ የፈረንሳይ ፡ ቋንቋ ፡ እንብዛም ፡ የታወቀ ፡ አይደለም ። ኹናም ፡ ከላይ ፡ ያሉትን ፡

⁴⁹ "የታችኛው ፡ ካናዳ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕጉ ፡ ዐላግና ፡ ትርጉሙ" ፡ ገጽ ፡ 80 ፡ ተከታታዮቹም ፡ የጂ. ካስቲል ፡ ቀድቶ ፡ እንዳተረጎመ ፡ የኩይቤክ ፡ ግዛት ፡ ፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕጉ ፡ ዝግጅት ፡ (ቶርጉቶ) ፡ እ.ኤ.አ. 1962 ፡ ገጽ ፡ 202-3 ።

የትርጉም ፡ መሠረተ-ንግሮች ፡ በዚህ ፡ አንቀጽ ፡ ተችተንና ፡ ፈልፍለን ፡ ካወጣናቸው ፡
 ጋራ ፡ ስምሙ ፡ ኹነው ፡ እንዲገጥሙ ፡ እነሆ ፡ አቅርቦናቸዋል ። ትእዛዛዊ ፡ መሠረተ-ንግ
 ሮች ፡ 8 ፡ 9 ፡ 12 ፡ እና ፡ ሙታ-ቴስ ፡ ሙታ-ንዲስ ፡ (ነገሮችን ፡ በግመጣጠን ፡ ላይ ፡ ዝር
 ዝሮችን ፡ በተገቢው ፡ በመለወጥ) ፡ 5ን ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ መሰማራትን ፡ የሚመለከቱ ፡ የጊ
 ዜው ፡ ዕንቅፋቶችም ፡ የወደፊቱን ፡ የኢትዮጵያ ፡ ሕግን ፡ ትርጉሞች ፡ ነባር ፡ ወይም ፡
 ቀሪ ፡ ዋጋቸውን ፡ በመቀነስ ፡ አይገነጥሏቸውም ።